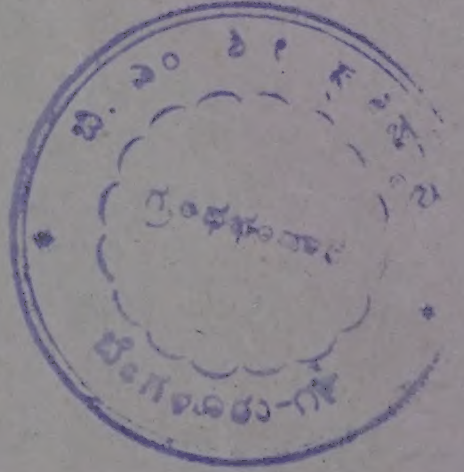
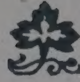
ಜನೋಪಯುಕ್ತ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ—7

ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯ, ಒಳ್ಳೆಯ ಬದುಕು

ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಜ್ಞಾಪಕೋಪನ್ಯಾಸ (1973)

ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ

...ಲೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿಚಾರ ಸಂಸ್ಥೆ
ಬೆಂಗಳೂರು-560019

ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ

ಶ್ರೀಮಾನ್ ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು

ಶ್ರೀಮಾನ್ ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು 1-10-1885 ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನ ಚಳ್ಳಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ತಳುಕು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅವರ ತಂದೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಯಕ್ಷಗಾನ ಮೊದಲಾದ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಆ ಪ್ರಾಂತದ ಜನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದವರು. ನಾಟಕ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಿದವರು.

ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಚಳ್ಳಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಯರ್ ಸೆಕಂಡರಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟು, ಮುಂದೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಓದು ಮುಗಿಸಿ, 1904 ರಲ್ಲಿ ಎಫ್. ಏ, ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಓದಲು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದರು. ಆ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಬಳ್ಳಾರಿಯ ವಾಡ್ಲಾರ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲೂ ಓದಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜಾ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರೆ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಿ.ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ (1909), ಬೊಂಬಾಯಿಗೆ ಎಲ್. ಎಲ್.ಬಿ. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಓದಲು ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಜನರಲ್ ಪೋಸ್ಟಾಫೀಸಿನಲ್ಲಿ ಗುಮಾಸ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಎಲ್‌ಎಲ್. ಬಿ. ಯ ಮೊದಲನೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೂ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಆಗ ಎಂ. ಎ. ಪದವಿ ಪಡೆಯ ಬೇಕೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪ ಹುಟ್ಟಿ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದು ಪಂಡಿತ ಶ್ರೀ ಎಸ್. ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವನ್ನೂ ಶ್ರೀಮಾನ್ ರಾಳ್ಲಪಲ್ಲಿ ಅನಂತಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರವರಲ್ಲಿ ತೆಲುಗನ್ನೂ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿ, ಖಾಸಗಿ ಯಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷೆಕೊಟ್ಟು, ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು (1914). ಅನಂತರ ಧಾರವಾಡದ ಮಿಷನ್ ಹೈಸ್ಕೂಲಿ ನಲ್ಲಿಯೂ, ಬೆಂಗಳೂರು ದಂಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಸೇಂಟ್ ಜೋಸೆಫ್ಸ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿಯೂ (1916) ಸಹೋಪಾ ಧ್ಯಾಯರಾಗಿದ್ದು, 1917 ರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರದ ಕನ್ನಡ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯ ರಾಗಿದ್ದು, ಮುಂದೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಹೈಸ್ಕೂಲು, ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಮಹಾರಾಜಾ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ (1927) ಕನ್ನಡ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಆದರು.

ಅವರು ಕನ್ನಡ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿಯೂ ವಿಪುಲವಾಗಿಯೂ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಜೊತೆಗೆ ತೆಲುಗು, ಬಂಗಾಳಿ, ತಮಿಳು ಭಾಷೆಗಳ ಪರಿಚಯವೂ ಅವರಿಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮಠಕ್ಕಾಗಿ ಬಂಗಾಳಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದರು. 'ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಲೀಲಾ ಪ್ರಸಂಗ'ದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಮಾಡಿದರು. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಷಯಕವಾದ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ (ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯ) ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಪರಿಚಯವಿತ್ತು. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮರಾಮಾಯಣ, ಭಗವದ್ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಗದ್ಗದದಿಂದ ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕುತ್ತ ಪಾರಾಯಣಮಾಡುತ್ತಿದ್ದದ್ದುಂಟು. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯಸಂಗ್ರಹ, ಕಾದಂಬರೀ ಸಂಗ್ರಹ, ಬಸವರಾಜ ದೇವರ ರಗಳೆಗಳನ್ನು ಶೋಧನೆಮಾಡಿ, ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕಾದಂಬರೀ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೂ ಬಸವರಾಜ ದೇವರ ರಗಳೆಗೂ ಸಾರವತ್ತಾದ ಉಪೋದ್ಘಾತಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ಕನ್ನಡ ಕೈಪಿಡಿ'ಗೆ ಹಳಗನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನೂ, ಭಾಷಾ ಚರಿತ್ರೆಯ ಭಾಗವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಪಂಪಭಾರತದ ಸಂಪಾದನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತದ ಸಂಪಾದನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹಕರಿಸಿದರು. ಸಿದ್ಧರಾಮ ಪುರಾಣವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಅಚ್ಚಿಗೆ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದರು. ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು.

ಜನೋಪಯುಕ್ತ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ—7

ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯ, ಒಳ್ಳೆಯ ಬದುಕು

ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಜ್ಞಾಪಕೋಪನ್ಯಾಸ (1973)

ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ

ಗೋಖಲೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿಚಾರ ಸಂಸ್ಥೆ
ಬೆಂಗಳೂರು-560019

ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ

ಅರಿಕೆ

ಶ್ರೀಮಾನ್ ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರು ಗೋಖಲೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿಚಾರ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಬೇಡಿಕೆಯಂತೆ ತಾ|| 16–4–75 ರಂದು ಮಾಡಿದ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿ ಮಹಾಜನರಿಗೆ ದೊರಕಿಸಲು ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷ ವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ.

ಈ ಉಪನ್ಯಾಸವು ಶ್ರೀಮಾನ್ ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಜಿ. ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ ಅವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಸ್ಮಾರಕ ದತ್ತಿಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು.

ಇದು ಗೋಖಲೆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಜನೋಪಯುಕ್ತ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯದು. ಈ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯೂ ಅವರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವೂ ಆಗಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಈ ಪ್ರಕಟನಾವಳಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆತಂತೆ ಬೆಳೆಯುವುದಾಗಿದೆ.

ಮಹಾಜನರು ಇದನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರೆಂದು ನಾವು ನಂಬಿದ್ದೇವೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು-19
ಮಾರ್ಚಿ 1976

ನಿಟ್ಟೂರು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ರಾವ್

ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯ - ಒಳ್ಳೆಯ ಬದುಕು

೧

ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯರು; ಅವರ ಬದುಕು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಹೆಚ್ಚು ಗದ್ದಲವಿಲ್ಲದೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನು ನಡಸಿದರು. ತಾವು ಶುಚಿಯಾಗಿದ್ದು ಸುತ್ತಲಿನ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಮಗೆ ಒಪ್ಪಿ ಬಂದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ನೆರವಿತ್ತರು. ಮಾತು ಕಡಮೆ, ಬರವಣಿಗೆ ಕಡಮೆ; ಆದರೆ ಅವರ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಬಂದಿತೆಂದರೆ ಅದನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ಬೆಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎತ್ತರವಾದ ಆಳು. ಸುತ್ತಲಿದ್ದ ನಾಲ್ವರೈವರು ಎತ್ತರದ ಆಳುಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರದವರು. ಕಠಿಣವಾದ ಯಾರ ನಡತೆಯೂ ಅವರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಠಿಣವನ್ನು ಕಂಡರೆ, ಕೇಳಿದರೆ ಒಳಗೇ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಜನರೇಕೆ ಇಷ್ಟು ಕ್ರೂರ, ಒರಟು ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಆ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅವರೇ ಸಂಕೋಚಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೇನೊ ಎಂಬಂತೆ ತಲೆ, ಮುಖ ತಗ್ಗಿಸಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಲ್ಲವರಿಗೆಲ್ಲ ಅವರಲ್ಲಿ ಗೌರವ; ಪ್ರೀತಿ. ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಅವರಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಇದ್ದುದನ್ನು ಪೋಲು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಶಕ್ತಿಮೀರಿ, ಕೆಲವೇಳೆ ಸಾಲಸೋಲಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ, ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲವರಿಗೂ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದುದುಂಟು. ಆರೇಳು ಮಂದಿ ತಮ್ಮಂದಿರು, ಬಹುಶಃ ಒಬ್ಬಳೇ ತಂಗಿ. ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು, ನಿಜವಾದ ಅಣ್ಣನ ಹಾಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡರು. ನಾನು ಅವರನ್ನು ಕಾಣುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವರ ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದರು; ತಾಯಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಕಾಲ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಅವರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಂಡರು. ಭಾರತಾದಿಗಳನ್ನು ತಾಯಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವರಿಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿ ಹುಡುಗತನದಿಂದ ಬಂದಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಮೈಬಣ್ಣ; ಅಗಲ ಮುಖ; ಕಾಂತಿಯುತ ಅರೆ ಕೆಂಪು ಕಣ್ಣುಗಳು; ಅವರದೇ ಬಗೆಯ ಮೀಸೆ; ಒಳ್ಳೆಯ ಹಲ್ಲಸಾಲು. ಅವರು ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ಮುಗುಳುನಗೆ ನಕ್ಕಾಗ ಮುಖ ಕಳೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಕಣ್ಣಕಾಂತಿಯನ್ನು, ಹಲ್ಲಸಾಲನ್ನು ಆಗ ನೋಡಬೇಕಿತ್ತು: ಎಷ್ಟು ಸ್ನಿಗ್ಧವಾಗಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಅರಳೀತು ಎಂಬುದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಹಿಂದೆ ಒಮ್ಮೆ ಸೂಟು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ; ಚುಂಗು ಬಿಟ್ಟ ರುಮಾಲು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ; ಹೊಗೆ ಬತ್ತಿ ಸೇದುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ; ನಾನು ಅವನ್ನು ಕಂಡುದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಕಂಡಾಗ ಪೂರ್ತಿ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಮೈಸೂರವರಾಗಿ ಮುಚ್ಚು ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಕೋಟು ಧರಿಸಿ ಪಂಚೆ ಉಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದು ತಾವು ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕಾದಾಗ ಸಂಗತಿಯ ನಾಲ್ಕು ಮುಖಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಸಮಧಾತುವಾಗಿ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ

ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಹೀಗೆ, ಬಹುಶಃ, ಇರಬಹುದು'; 'ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಂಜಸವಾದೀತೆನಿಸುತ್ತದೆ' ಎನ್ನುವರು. ಚರ್ಚೆ ವಿವಾದವಾಗಿ ವಿರಸ ಬೆಳೆಯುವಂತಾದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆ ದಿನ ಅದು ನಿಂತು ಒಂದು ಸಮಾಧಾನ ಬರುವಂತೆ, ಮಿತಿ, ಮರ್ಯಾದೆ ಮೀರದಂತೆ ಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವ ಅವರದು. ಒಮ್ಮೆ ದೊಡ್ಡಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊ ಒಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಬೇಕಿತ್ತು. ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೆ ಹೇಳಿ 'ಕೋರಂ ಇಲ್ಲ, ಸರ್; ತೀರ್ಮಾನ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕೋಣ' ಎಂದರು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದರ ಕಡೆ, ಶುಚಿಶೀಲದ ಕಡೆ ಹೇಗೆ ಓಲುತ್ತಿದ್ದರೊ ಹಾಗೇ ಅವರ ಧರ್ಮಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಕಾವ್ಯಾಭಿರುಚಿಯೂ ಚೊಕ್ಕವಾಗಿ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಇತ್ತು. ಅಂಥ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿಯನ್ನು ನಾನು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಅವರು ಒಪ್ಪದಾದ, ಅವರಿಗೆ ನೋವುಂಟು ಮಾಡಿತೆಂದು ಯಾವುದೊ ನನ್ನ ಒಂದು ಕವಿತೆಯನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ನಾನು ಹರಿದು ಹಾಕುತ್ತೇನೆಂದೆ. 'ಪದ್ಯ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ: ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಪಥ್ಯವಲ್ಲದ ಹೊರಕಾರಣದಿಂದ ಇದು ಒಪ್ಪದಿರಬಹುದು; ಹರಿದು ಹಾಕಬೇಡಿ; ಜೀವಹತ್ಯೆಯಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂದರು. ತಮ್ಮ ಮೊದಲ ಹೆಂಡತಿ ತೀರಿಕೊಂಡ ಅಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ನನಗೆ ಆಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ನೆರವಿಗಾಗಿ ನಾಲ್ಕಾರು ಜನರನ್ನು ಕಂಡು ಆ ಕೆಲಸ ಬೇಗ ನೆರವೇರುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು.

ಕಾವ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೊ ಅದರ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ವಿಚಕ್ಷಣೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ್ದು. ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಅವರು, ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಪುಸ್ತಕ ಬರೆದರು. ರಾಮಕೃಷ್ಣರ ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರಿಗೆ ಅಪಾರ ಪ್ರೀತಿ. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ 'ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯ'ದಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಪತ್ರಲೇಖೆ, ಊರ್ಮಿಳೆಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. ಅವರ ಕನ್ನಡ ಕಾದಂಬರಿಯ ಸಂಗ್ರಹ ಕೇವಲ ಸಂಗ್ರಹವಲ್ಲ; ಅಲ್ಲಿ ಆಯ್ದ ಕಾವ್ಯಭಾಗ, ಬರೆದ ಪೀಠಿಕೆ, ಯಾವುದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರು ಕಷ್ಟವೆಂದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರೊ ಅಂಥ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಕೋಶ—ಇವು ನಿಜವಾದ ವಿಮರ್ಶೆ. ಹರಿಹರನ ಬಸವರಾಜದೇವರ ರಗಳೆ ಅವನ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಅದನ್ನು ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ರಾಘವಾಂಕನ ಸಿದ್ಧರಾಮಚಾರಿತ್ರವನ್ನು ಅವರು ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಕಾರ್ಯವೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಕವಿತೆ ಬರೆಯಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು ಎರಡು ಮೂರನ್ನು ಬರೆದು ಹರಿದುಹಾಕಿದ್ದರು. ತನ್ನ ನಿರ್ಮಾಣಶಕ್ತಿ ಕವಿತಾರಚನೆಯ ಕಡೆಗಲ್ಲ; ನನಗೆ ಬರವಣಿಗೆ ಕಷ್ಟ; ನಾನು ಸೋಮಾರಿ-ಇತ್ಯಾದಿ ಸಬೂಬುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಬರವಣಿಗೆಯ ಅನೇಕ ಪೇಚಾಟಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲ ವಿನಯ, ಸಂಸ್ಕಾರ; ಕೇವಲ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಲ್ಲ. ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ, ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಬದುಕಿನ ರೂಪಣ ಅದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸಬೇಕು. ಯಾವುದು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ

ಮಾಡುವುದೊ ಅದು ವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ಮಾತುಂಟು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ. ಆ ಮೂರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಫಲಿಸಿದ್ದುವು.

ಇದು ಅವರನ್ನೇ ಕುರಿತ ಉಪನ್ಯಾಸವಲ್ಲ; ಅವರ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಗೆಳೆಯ ಶ್ರೀ ರಾಜರತ್ನಂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ದತ್ತಿಯ ಮೂರನೆಯ ಉಪನ್ಯಾಸ. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರೇ ನನಗೆ 1923 ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಗುಂಡಪ್ಪನವರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಮಾಸ್ತಿಯವರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. ಈ ತ್ರಿಪುಟೀ ಮಂಗಳ ನನ್ನನ್ನು ಈ ಉಪನ್ಯಾಸ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿತು. ಉಪನ್ಯಾಸದ ವಿಳಾಸವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹಾಕಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವರ ಬದುಕು, ಈ ನೆರವು ನಿದರ್ಶನವಾಯಿತು.

ನನಗೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅನ್ನಿಸಿದೆ : ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಂತಹ ಗ್ರಂಥ ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಾರಭೂತ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದ್ದರೂ—ಅಲ್ಲಿನ ಒಂದೊಂದು ಪದ್ಯವೂ ಬದುಕನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಅಖಂಡವಾಗಿ, ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾಗಿ, ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ, ಸುಂದರವಾಗಿ, ಕಾಮಧೇನುವಿನ ಕೆಚ್ಚಲಂತೆ ಬಯಸಿದ ವಿಶೇಷಾರ್ಥ ಕೊಡಬಲ್ಲದ್ದಾಗಿದೆಯೊ—ಅಲ್ಲಿನ ತತ್ತ್ವದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಕೃಷ್ಣನ ಜೀವನಚಿತ್ರಣ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆ ಬಗೆಯದಾಗಿ ಕಾಣದಿದ್ದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಗೀತೆಯ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ : ಒಂದೇ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭ ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು. ಕರ್ಣನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆಂದು ಆತ ಆಡಿದ ಮಾತು—' ಷಷ್ಠೇ ಚ ತ್ವಾಂ ತಥಾಕಾಲೇ ದ್ರೌಪದ್ಯುಪಗಮಿಷ್ಯತಿ ' ಎಂಬುದು ಅಂಥ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭ. ಬಹುಶಃ ಆ ಮಾತು ಆ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿತ್ತೇನೊ. ಅಂಥ ಮನುಷ್ಯನೂ ಅಂಥ ಮಾತನ್ನು ಆಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತ್ತೇನೊ—ಹೇಳಲಾರೆ. ಕೃಷ್ಣನ ನಿಃಸ್ವಾರ್ಥ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅಂಥ ಪ್ರಸಂಗ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಅವನು ತೇರಲಿಲ್ಲ—

ವಾದಕಾದರು ಸರಿಯೆ
ಭೇದಕಾದರು ಸರಿಯೆ
ಕೃಷ್ಣನೆನ್ನಲು ಬಹುದೆ
ಕರ್ಣಗೆ—
ಆರನೆಯವನಾಗಿ ನಾಳೆ
ದ್ರೌಪದಿ ನಿನ್ನ ಕೂಡ್ಯಾಳು ಎಂದು.

—ಶಾಂತಂ ಪಾಪಂ— 'ನೆರೆದಾಳು'-ಎನ್ನಿಸಿದೆ. ಆಕೆ ಹೆಂಗಸು. ಎಷ್ಟು ಈತನಿಗೆ ಆಪ್ತಳೊ ಅವಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಇವನು ಅರಿತವನೊ, ಆ ಮಾತಿರಲಿ; ಆಕೆ ದೂರ ದಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ. ಪಾಂಡವರ ನಚ್ಚಿನ ಹೆಂಡತಿ. ಒಮ್ಮೆ ಕೂಡ ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಆಕೆಗೆ ಹೀನಾಯ ಸುಳಿವಂತೆ ನುಡಿದಿಲ್ಲ, ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಮದುವೆಯಾಗಿ ಎಷ್ಟೊ ವರ್ಷ ಸಂದು ಉಪಪಾಂಡವರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥವಳನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾರೂ ಈ ಮಾತಾಡುವುದು ಸರಿಯಾಗದು ಎನ್ನಿಸಿದೆ. ತಂಗಿಯಾದರೂ ಭಕ್ತಳಾದರೂ ಇದು ಸರಿಯಾಗದು.

ಮಹಾಭಾರತದ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕಂಡರೆ, ಗೀತೆಯ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕಂಡರೆ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ವಿಶ್ವಾಸ. ವ್ಯಾಸರ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನೂ ನಾರಣಪ್ಪನ ಭಾರತವನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದಿದ್ದವರು ಅವರು. ಪಂಪಭಾರತ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದಷ್ಟು ಇನ್ನಾವ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯಮುಖವಾದ ಚೈತನ್ಯ ಕೃಷ್ಣನದು; ಬರಿಯ ಭಾವಮಯ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆಗೆ ಬದುಕು ನಿವೇದಿತವಾಗಬೇಕಾದ್ದು. ಈ ಕಡೆ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವ, ಆ ಕಡೆ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆ ಇವೆರಡೂ ಜೊತೆಗೆ ನಡೆಯಬೇಕಾದವು,—ಬೆಂಕಿಗೆ ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಶಾಖ, ಕಾಂತಿ ಅಥವಾ ಬೆಳಕು ಎರಡಾದರೂ ಮುಖವಿದ್ದಂತೆ—ಬೆಂಕಿ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಮಾಡುವ ಹಾಗೆ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಬಲ್ಲದು; ಅದು ಪಾವಕ. ಆ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಆ ಶೀಲ, ಆ ಕ್ರಿಯಾಮುಖತೆ, ಆ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆ ಮೂರೂ ಈ ದಿನದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳೇ. ನನ್ನ ಶಕ್ತಿಗೆ ಮೀರಿದ್ದೆಂದು ಕಾಣಿಸಿದರೂ ಸಾಹಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ—ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಿ. (ಬದುಕು ನಾಡಿನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುವ ನೆಲಸುಳ್ಳದ್ದು. ಆ ನೆಲಸನ್ನು ಇಂದು ನಾನು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ!)

೨

ಹಿಂದೆ ಸಂಪಗೆ ವೆಂಕಟಪತಯ್ಯನವರ ದತ್ತಿಯ ಉಪನ್ಯಾಸವಾಗಿ ನಾನು ಸತ್ಯ (ಅಥವಾ ವಾಸ್ತವ ಸಂಗತಿ) ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯ (Fact and Value) —ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ಲಕ್ಷಣ, ಪ್ರಕಾರಗಳು, ಅದು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ರೀತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದ್ದೆ. ಮೂರು ಮೂರು ಮಾತುಗಳ ಎರಡು ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನಿವೇದಿಸಿದ್ದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ತ್ರಿವರ್ಗ: ಸತ್ಯ, ಶಿವ, ಸುಂದರ ಎಂಬುದು. 'ಶಿವ' ಎಂಬ ಮಾತು ಈ 'ಒಳ್ಳೆಯ' ಎಂಬುದರ ಚರಿತಾರ್ಥತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮಾತು. ಒಳ್ಳೆಯದರ ಪರಮಾವಧಿ 'ಶಿವ' ಅಥವಾ 'ಮಂಗಳ'. 'ಒಳ್ಳೆಯದು' ಎಂದರೇನು? ಅದರ ಸಾಧನೆಯ ರೀತಿ ಹೇಗೆ? ಸಿದ್ಧಿ ಏತರಲ್ಲಿ? ಇದರಿಂದ ಲೋಕಜೀವನಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ? ಒಳ್ಳೆಯದು ಎಂದರೆ ಸಾಕೆ? ಅದರ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಉಳ್ಳದ್ದು? ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಸಿದ ನಿಯಮಗಳೊ ನಿರ್ಬಂಧಗಳೊ ಸಂದೇಹಗಳೊ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೊ ಯಾವುವು?—ಎಂಬುದನ್ನೆಲ್ಲ ಈ ಒಳ್ಳೆಯದೆಂಬುದರ ಪ್ರಪಂಚ ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ನನಗೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ; ಸದ್ಯಃ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತರಾದ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ಅದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಒಂದೆರಡು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿವೇದಿಸಲು ಬಯಸಿದ್ದೇನೆ.

Beauty (ಚೆಲುವು) ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ಆಂದ್ರೆ ಮಾಲ್ರೂಸ್ ಅವರು Beauty was that which everyone prefers to see in real life ಎಂದರು. ಅದರಂತೆಯೇ Good (ಒಳಿತು) ಎನ್ನಲೆ? ಬೇಕಾದರೆ and like to have

ಎಂಬುದನ್ನೂ ಆಂದ್ರೆಯುವರ ಮಾತಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. Good ಎಂಬುದಕ್ಕೆ To be and to do ಎಂಬುದನ್ನೂ ಹೇಳಬಹುದು, ಇಷ್ಟು ಸುಲಭವೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ವಿಷಯ. ಈ ಸೂತ್ರ ಸರಳವಾದರೂ ಸಾಲದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚಗಳೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ.

What is the Good ? Why should I or one be good ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ, ಕಾಲಗಳ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯವೆನ್ನಿಸಿವೆ. ಅದನ್ನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿನ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು Ethics ಎಂದೂ ವಿಚಕ್ಷಣೆಗೆ ತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಗೆಬಗೆಯ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನೂ ದೃಷ್ಟಿರೀತಿಗಳನ್ನೂ ವಿವೇಚನೆಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು. ಎಷ್ಟು ಬಗೆಯ, ಬಹುನಿಶಿತ ಆಲೋಚನೆ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ! ಪ್ರೊ॥ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್ ನಮಗೆ ಪಾಠಹೇಳಲು ತೊಡಗಿದ ಮೊದಲ ದಿನದಲ್ಲಿ Ethics ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದರು : 'ಎಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಿ ಅಥವಾ ಒಳ್ಳೆಯ ಕುಲಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟದಿರಬಹುದು; ಮೇಧಾವಿಗಳಾಗದಿರಬಹುದು; ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು ; ಧನಿಕರಾಗದಿರಬಹುದು ; ಪದವಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು' ಇತ್ಯಾದಿ ಹೇಳಿ, 'ಆದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಳ್ಳೆಯವರಾಗಿರಬಹುದು. ಆ ಒಳ್ಳೆಯದು ಎಂದರೇನು ? ಏತರಲ್ಲಿದೆ ಈ ಒಳ್ಳೆಯತನ ? ಇದರ ಪರಿಶೀಲನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಮಿತಿಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ ? ಒಟ್ಟು ತತ್ತ್ವದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ Ethicsನ ಸ್ಥಾನ ಏನು ?—ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಈ ವರ್ಷ ಪಾಠ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ' ಎಂದರು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಧರ್ಮ, ಋತ ಎನ್ನುತ್ತೇವೊ ಆ ಮಾತಿಗೆ ಅದು ಹತ್ತಿರದ್ದು. ಈ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಯಾವುದು ಹಿಡಿದು, ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತವೆಯೋ, ಒಳಿತಿಗೆ ಪೋಷಣೆ—ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅರ್ಥ ವಿವರಣೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ—ಕೊಡುತ್ತದೆಯೊ ಅದಕ್ಕೆ ಧರ್ಮ, ಋತ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ: Proper, ಯುಕ್ತ ; Order, ಕ್ರಮಬದ್ಧ ; ಸರಿ, Right ; —ಇದೇ ಧರ್ಮದ ನೆಲೆ. ಯಾವುದೊ ಒಂದು ವಿಧಾನಕ್ರಿಯೆ ಲೋಕದ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಡಸುತ್ತದೆ. 'ಋತಸ್ಯ ಗೋಪಾಯ' ಎಂಬ ಮುಂತಾದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ನಿರ್ದೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಎಂಬಾಗ, ಸತ್ಯ ಶಿವ ಸುಂದರ ಮೂರೂ ಮೌಲ್ಯಗಳೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಾಗ, —ಇವು ಪರಮದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದಾಗ— (Features of the Absolute) ಆಲೋಚನೆಗಳಲ್ಲಿ—ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ—ಅಸಮಂಜಸತೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದರೆ ಯಾವ ಯಾವ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ, ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಚರಿತ್ರೆಯ ಪರಿವಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದರ ಆಲೋಚನೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನಿಜವಾಗಿ ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದು ಎಂಬುದು ಪರಿಚಯವಾಗಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿ, ಶಿಲ್ಪಿ, ಅಧಿಕಾರಿ, ಸಾಹಸಿ, ಕೆಲಸಗಾರ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ, ವೈದ್ಯ ಎಂದಾಗ ಕ್ರಿಯಾಕುಶಲತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತ್ರ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತೇವೆ. 'Antonio is a good man' ಎಂದು ಷೈಲಾಕ್ ಹೇಳಿದಾಗ ಅವನಲ್ಲಿ ಹಣವಿದೆ, ಗಟ್ಟಿಕುಳ ಎಂದೇ

F

ಅರ್ಥಮಾಡಿದ್ದುಂಟು. ಒಳ್ಳೆಯ ಹಣ್ಣು, ಪದಾರ್ಥ, ಊಟ, ಮನೆ, ತೋಟ, ವ್ಯಾಪಾರ — ಇನ್ನೆಷ್ಟೊ — ಒಂದು ಮಿತವಾದ ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಗುಣ, ಶೀಲ, ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಪಂಚ, ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವು ಈ ಎಣಿಕೆಗೆ ಸಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ, Good ಎಂದರೆ ಸಾಲದು: Goody-Goody, God's good man, A Good natured man with no harm in him ; ಹುಟ್ಟಿದವನು ಹುಟ್ಟಿದ ಹಾಗೆಯೇ ಇದ್ದಾನೆ—ಒಂದೇ ಸಮನೆ—ಎಂಬ ಮಾತುಗಳೂ ಉಂಟು. ಅವನಲ್ಲಿ ಕೆಡುಕಿಲ್ಲ. ಬದಲಾವಣೆ ಆಗದೆ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದಾನೆ; ಇದ್ದಾನೆ–ಎಂದಾಗ ಒಳ್ಳೆಯ ಅರ್ಥ, ಅಲ್ಲದ್ದು ಎರಡೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನಾವುದೊ ವಿವೇಚನೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ: ಒಳ್ಳೆಯವನು ದುರ್ಬಲ; ಯಾರನ್ನೂ ಎದುರಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಏತಕ್ಕೂ ನಿಂತು ಹೋರಾಡುವವನಲ್ಲ; ಆ ಶಕ್ತಿ ಬೆಳಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ, ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸ್ವಭಾವ ಉಂಟು. ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನು ಒಳ್ಳೆಯವನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೆಡುಕು ಮಾಡದೆ ತನ್ನ ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಾಂತಿಯನ್ನೊ ಸಮಾಧಾನವನ್ನೊ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡು 'ಅಂದರಿಕೀ ಮಂಚಿವಾಡು ಅನಂತಯ್ಯ' ಎಂಬಂತೆ ಇರಬಹುದು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಸಾಕು. ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಜನವೂ ಉಂಟು : 'ನಾನು ಆಚಾರವಂತ; ತಾಯಿತಂದೆಯರನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತೇನೆ; ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ; ದುರ್ವ್ಯಸನಗಳಿಲ್ಲದವನು; ನನಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಹಗೆಯಲ್ಲ', ಎಂಬುದೂ ಸಾಲದೇನೊ. ಅದೂ ದಂಭವಾಗಬಲ್ಲದು; Pharisee ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗೆ ಈಡಾಗಬಹುದು. ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳೆ, ಮನೆಯೆ ಮಠವೆ, ವ್ಯಾಪಾರವೆ?—ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾದ ನನಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಇನ್ನಾರಿಗಾಗಬೇಕು ?—ಎಂಬುದು ಅಹಂಕಾರವಾಗಬಲ್ಲದು. ಅಲ್ಲಿ 'ನಾನು' ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಇಂಥವನು ಹತ್ತೇ ರೂಪಾಯಿ ಕೊಟ್ಟನೆ; ನಾನು ನೂರು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ; ನಮ್ಮ ಮನೆಯಿಂದ ಯಾರನ್ನೂ ಓಡಿಸಲಿಲ್ಲ; ಊಟ ಉಪಚಾರ, ನಯ ನಾಗರಿಕತೆ, ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಡಮೆಯಾಗಬಾರದು—ಎಂಬುದೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ದಂಭವೇ ಸರಿ. ಜಪ, ತಪ, ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಒಂದು ದ್ವೀಪದ ಹಾಗೆ ತನ್ನ ಬದುಕನ್ನು ನಡಸಿಕೊಂಡು ಕೃತಾರ್ಥತೆ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಈ ಕೃತಾರ್ಥತೆ ತುಂಬು ರಕ್ತದ್ದಲ್ಲ; ಇದರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಿತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವ ಅಂಶವೂ ಪ್ರಯೋಜನ ಸಾಧನೆಯೂ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಇದು ಸ್ವಭಾವತಃ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಬೆಳಸಿಕೊಂಡುದಾಗಿರಬಹುದು; ಅಥವಾ ಗಮ್ಯವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂಬಂತೆ ನಡಸಿಕೊಂಡದ್ದಾಗಿರಬಹುದು. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಪಾದನೆಯೇ ಇದು. ದ್ವಂದ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೂ ಕಷ್ಟವೇ. ಆದರೆ ಲೋಕ ಇಂಥವನನ್ನು ಮುಟ್ಟದು. ಲೋಕಕ್ಕೂ ಇವನಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಇವನು

ಲೋಕದಿಂದ ಉದ್ವೇಗಗೊಳ್ಳ, ಲೋಕಕ್ಕೆ ಇವನು ಉದ್ವೇಗ ತರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೂ ಸಾಲದು. ಇವನು ಇದ್ದರೂ ಒಂದೇ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಒಂದೇ. ಇವನಿಂದ ಅದಕ್ಕಾಗಲಿ, ಅದರಿಂದ ಇವನಿಗಾಗಲಿ ಒಳ್ಳೆಯದು, ಕೆಟ್ಟದ್ದು ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ತಟಸ್ಥ ವರ್ತನೆಯಾದೀತು.

ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೂ ಪ್ರಯಾಸವೇ. ಇಂಥವರಿಗೆ ಕೈತುಂಬ ಹಣ, ಪದವಿ ಇದ್ದು ತಿನ್ನಲು ಉಣ್ಣಲು ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದ್ದರೆ, ಇದರಿಂದ ತಂದೆ ತಾಯಿ, ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳು, ನೆರೆ ಹೊರೆ, ರಾಜ್ಯ ಸಮಾಜ–ಯಾವುದಕ್ಕೂ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ ಎಂಬಂತಿದ್ದರೆ ಪರವಾಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ಇತರರ ಉಪೇಕ್ಷೆಗೆ, ಕೆಲವೇಳೆ ತಿರಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ, ಕೂಡ ತುತ್ತಾಗಬಹುದು. ಯಾರ ತಾಳಿಕೆಗೂ ಬಾರದೆ ಏತಕ್ಕೂ ಕನಲದೆ ಕದಲದೆ ಬದುಕಿರುವಷ್ಟು ಕಾಲ ಇದ್ದು ಹೋಗುವ (ಸಣ್ಣ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ) 'ಕೂಟಸ್ಥಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಾದಾಗ ಇದು ನಿರ್ಗುಣ. ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತುಂಟು : 'ಸ್ವಾಂತಸ್ಸುಖಾಯ' ಎಂಬ ಮಹಾವಾಕ್ಯದ ಸಂಕುಚಿತಾರ್ಥ : ಈ ಜೀವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಪಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಧ್ಯಾನ, ಕಲ್ಪನೆ ಕೆಲಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂತೋಷ ತರುತ್ತದೆ, ಪೂಜ್ಯತೆ ತರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಸಾಧನೆಯೂ ನಿಜವಾಗಿ ಶಕ್ತಿ, ಬುದ್ಧಿ ಇರುವವನಿಗೆ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವೇ.

ಒಬ್ಬನನ್ನು ಬಹು ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯ ಎಂದಾಗ 'ನಾವು ಕಚ್ಚುತ್ತೇವೆಯೆ, ಒದೆಯುತ್ತೇವೆಯೆ ? ನಮಗೇಕೆ ಪುರಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲ ?'-ಎಂದು ಕೇಳಬಹುದು. ಇಂಥಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಒಳ್ಳೆಯವರೇ, ಕಚ್ಚಿದರೆ ಒದ್ದರೆ ಕೆಟ್ಟವರಾಗುತ್ತಿದ್ದೆವು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ 'ಇವಳು ಮದುವೆ ಆದಳಂತೆ ; ಸದ್ಯ ಅವಳು ಅದೇ ಗಂಡನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿ ಆಗಿ ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳಿದರೆ ಸಂತೋಷ' ಎಂಬುದು ವ್ಯಂಗ್ಯ. ವಿಷಯದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಿಷ್ಕ್ರಿಯತೆ ಜಡವಾಗಬಲ್ಲದು ; ನಿರ್ವೀರ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಯಾವ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗೂ ನೆರವು ಕೊಡದೆ—ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನವೇನು,-ವ್ಯರ್ಥವೇ ಆಗಬಹುದು ಲೋಕಕ್ಕೆ. ಕಚ್ಚಬಾರದು, ಒದೆಯಬಾರದು ; ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿ, ಕಾರ್ಯಸಾಧಕ ಆಗಬೇಕು ಎಂದಾಗ ಲೋಕದ ಸಂಪರ್ಕ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಯಾರಿಗಾದರೂ ಉಪಯೋಗವುಂಟೆ, ಕೆಡುಕಾಗುತ್ತದೆಯೆ —ತನ್ನವರಿಗಾಗಲಿ, ಹೆರರಿಗಾಗಲಿ ?— ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇಲ್ಲಿ ಏಳುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಸ್ವ–ಅನ್ಯ, ಸ್ವ–ಪರ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇತರರಿಗೆ ಕೆಡುಕೊ ಪ್ರಯೋಜನವೊ ಆಗಲಿ, ಬಿಡಲಿ ; ತನಗೆ, ತನ್ನವರಿಗೆ ಆದರೂ ಬೇಡವೆ ?—ಆಗಬೇಕಲ್ಲವೆ ?—ಎಂಬಾಗ ಕೂಡ ಅಷ್ಟು ಖಚಿತವಾಗಿ 'ಸ್ವ' ಅಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆಯೆ ? ತನಗೆ, ತನ್ನವರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಎಂದಾಗ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಆ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಷ್ಟ–ಕಷ್ಟ ಸುಲಭವಾಗಿ ಆಗಬಲ್ಲದು; ಆ ಪ್ರಯೋಜನಗಳೂ ಅವಕಾಶವೂ ಇತರರಿಗೆ ಇಲ್ಲವಾಗಬಹುದು. ಅವರಿಗೆ ಕ್ರೋಧ, ಆವೇಶ ಉಂಟಾಗಬಹುದು—ಅವರೂ ಇದೇ ಲೋಕದ ಜನರಾದ್ದರಿಂದ, ಇವನಿಗೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಫುಟವಾಗುವುದರಿಂದ. ಸಮಾಜದ

*

ಸಂಪರ್ಕ ಒಳ್ಳೆಯದು, ಸರಿ, ಋಜುವಾದ್ದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಜಾತಿಯವನು ಬುದ್ಧಿವಂತನೆಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸಿದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ 30 ವರ್ಷ ಅಂಥ ಕೆಲಸ ದೊರೆಯದಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಎಣಿಕೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬಂದುದುಂಟು. ಒಳ್ಳೆಯ ಬದುಕನ್ನು ಬದುಕಬೇಕಾದ ಮನುಷ್ಯ ಹೀಗೆ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊ ವಿರುದ್ಧ ಅಥವಾ ಕೋಟಲೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇಂಥಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಬದುಕೆಂದರೆ ಹೇಗೆ ಬದುಕಬೇಕು? ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯನೆಂದರೆ ಯಾರು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುತ್ತದೆ. ತನಗೆ, ತನ್ನವರಿಗೆ, ಎಂದರೆ ಸ್ವಂತ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ, ಬೇಡ; ತನಗೆ ಹೇಗಾದರಾಗಲಿ, ತನ್ನ ಮನೆಯವರಿಗೆ, ಕೋಮಿನವರಿಗೆ, ಊರವರಿಗೆ—ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ, ತನ್ನ ದೇಶ ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಸಾಧನೆ ಎಂಬವರೆಗೂ ವಿಷಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ದೊಡ್ಡ ಕ್ಲೇಶಗಳೂ ವಿರಸಗಳೂ ಬೆಳೆಯುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಬೆಳೆದಷ್ಟೂ ತೊಡಕುಗಳೂ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಲ್ಲದೆಯೊ: ಆ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಮಾರ್ಗ ಯಾವುದು? ಸಾಧನೆಗಳು ಯಾವುವು?—ಎಂಬುದೂ ಎಣಿಕೆಗೆ ಬಂದಾವು. ಈ ಸಾಧನಗಳು, ಮಾರ್ಗಗಳು ಒಳ್ಳೆಯವೆ, ಅಲ್ಲವೆ; ಇವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ ಗುಣಗಳು, ರೀತಿಗಳು ಯಾವುವು?—ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಾಧನ, ಗಮ್ಯ— Means, Ends —ಎಂಬ ಸಂಗತಿಗಳ ಪ್ರಪಂಚವೊಂದು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬಹುಸುಲಭವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇಂಥಲ್ಲಿ ಗೋಜಿ ಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಾಧನೆಗಳೂ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಒಳ್ಳೆಯವಾಗಿರಬೇಕು, ಗುರಿ ಗಮ್ಯ ಎಷ್ಟು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಇರಲಿ ಎಂಬ ಮುಖ ಒಂದುಕಡೆಯಾದರೆ, ಗುರಿ ಗಮ್ಯ ಸರಿಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಹಿತಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಆಯಿತು, ಮಾರ್ಗ ಯಾವುದಾದರೂ ಸರಿಯೆ, ರೀತಿ ಎಲ್ಲವೂ ಯುಕ್ತವೆ?—ಎಂಬಂಥದು ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ. ಕ್ರಿಯಾ ಮಂಡಲ ಇಂಥಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳದ್ದು, ತೊಡಕಿನದು. Good as Means, Good as End ಎಂಬ ಎರಡು ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೂ ತುಂಬ ಅಂತರವಿರಬಲ್ಲದು. ಅಂಥಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಒಳ್ಳೆಯದು ಎಂಬುದು ನಿಜವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯದೆ, ಅಲ್ಲವೆ? ಯಾವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ? ಯಾರಿಗೆ? ಎಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ? ಕಾಲದಲ್ಲಿ? ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ?—ಎಂಬುದು ವಿಷಯದ ಇನ್ನೊಂದು ನೆಲಸು. ಇಂಥಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದವನು ತಟಸ್ಥನಾಗಿರಲು ಶಕ್ಯ ವಿಲ್ಲ. ಪಕ್ಷಗಳು, ಪ್ರಯೋಜನ ಮಂಡಲಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಗುಂಪಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜಕ ವಾದ್ದು ತನಗೆ ನಷ್ಟಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಗುಂಪು ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗು ವಂಥುದು ಕೇವಲ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗದಿರಬಹುದು. The Good of the Party, of the Sect ಎಂಬವನ್ನು ನೆನೆಯಬಹುದು. ನೆರೆಯವನಿಗೆ ಅಸಹ್ಯವಾದೀತು: ಕಷ್ಟ ನಷ್ಟ ಆದೀತು— ಮುಂತಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹುಟ್ಟಿದಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂಬುದು ಹುಟ್ಟಿ ಹೆಜ್ಜೆ

ಮುಂದಿಡತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಮಾರ್ಗ ಎಂಬುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿ, ಒಳ್ಳೆಯವನೆಂಬವನೂ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ಕೆಲವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಅಥವಾ ಸ್ವಾರ್ಥ ಎಂಬುದರ ಪರೀಕ್ಷಣ, ಅನುಸರಣೆ ಬಹುಸೂಕ್ಷ್ಮ. [ಉದಾ: ಮೋಲಿಯೆ ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ನಾಟಕಕಾರನಿಗೆ ತನಗಿಂತ ಕಿರಿಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಚೆಲುವೆ ಹೆಂಡತಿ ಇದ್ದು, ಅವನ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ತನ್ನ ವಯಸ್ಸಿನ ಕಂಪನಿಯವರಲ್ಲಿ ಸಲಿಗೆ ವಹಿಸಕೂಡದು, ನಗೆಯಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ನಾನು ನಿಮಗೆ ಎಂದೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ; ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ; ನಿಮಗೇಕೆ ಅಸೂಯೆ ಎಂದಾಗ ಅವನಿಗೆ ವ್ಯಥೆ ಆಗಿತ್ತು. ನಾಟಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ, ಅಭಿನಯದಲ್ಲ ನಿರುತ್ಸಾಹದಿಂದಿರುವಾಗ ಗೆಳೆಯನೊಬ್ಬನು ಕಾರಣ ಕೇಳಿದ. ಮೊದಲು ಏನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದರೂ ಕಡೆಗೆ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ. ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆಯ ? ಭಯಪಡಿಸಿದೆಯ ? ಎಂದೂ ಕೇಳಿ—ಆಗಿದೆ ಎಂದಾಗ, ಒಂದೆರಡು ಒದೆಕೊಟ್ಟು ನೋಡು; ಕೆಲವು ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಗಂಡಿನ ಈ ವರ್ತನೆ ಪ್ರಿಯ, ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದನಂತೆ. ಆಗ ಮೋಲಿಯೆ No, no. You know not what you say. How can I hurt a thing which I love so much ಎಂದನಂತೆ. ಈ ಔದಾರ್ಯ ನಿಜವಾದ-ಒಳ್ಳೆಯ-ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಮದಾಂ ದುಪ್ಫಾಂ (Mme Duffand) ಎಂಬಾಕೆಯ ಮನೆಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಉಪಚಾರಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಮ್ಮೆ ಗೆಳತಿಯೊಬ್ಬಳು ಆಕೆಯನ್ನು ಕರೆದು ನಿನ್ನ ಉಪಚಾರ ದಿವ್ಯವಾಗಿದೆ, ಆದರೆ ನಿನ್ನ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲ್ಪಡಿಸಿದರಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದಳಂತೆ. ಈಕೆ ಹೌದು, ನನಗೆ ಗೊತ್ತು. ಇನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳು ತಾಳು; ನನ್ನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣು ನನ್ನಿಂದ ಸಾಲ ತೆಗೆದು ಹಸು ಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ; ದಿನ ದಿನಕ್ಕೆ ಹಾಲು ಕೆಡುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲ ತೀರುತ್ತದೆ. ಈಗ ಏನಾದರೂ ನುಡಿದರೆ ಇವರ ಹಂಗಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗೆ ಈಡಾಗುತಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ನೊಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸ್ವಲ್ಪ ತಾಳು—ಎಂದಳಂತೆ. ಇದೂ ನಯದ ನಡೆ; ಒಳ್ಳೆಯತನವೇ. ಕ್ಷಮೆಯ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಮುಖ.]

ನಮಗೆ ಬೇಕಿರಲಿ, ಇಲ್ಲದಿರಲಿ ನಮ್ಮ ಹೊರಗೆ ಪ್ರಪಂಚವಿದೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ಸಮಾಜ, ಕೋಮು, ಪ್ರಯೋಜನಮಂಡಲ ಇರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಳುವ ಜನರಿರುತ್ತಾರೆ; ವಿಷಯಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮಂಥ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ವರ್ಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಂವಿಧಾನ, ಕ್ರಿಯಾವಿಧಾನ, ಸಮಯಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಆಚರಣೆಗಳೂ ಸರಿ, ಸಾಧು. ಅಪರಾಧವಲ್ಲ; ನಿಯತ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ತದ್ವಿರುದ್ಧ. ಅದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷೆಯೊ ಕಷ್ಟವೊ ಉಂಟು ಎಂದು ಉಗ್ರ ಕೋಟಲೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಸ್ಥಿತವಾದ. ಸ್ವನಿಮಿತ್ತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಒಂದು ಲೌಕಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಇದು ಇರುವಾಗ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಹಾತೊರೆಯುವ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಗಳೂ ಬಣಗಳೂ ನಾನು ಮುಂದು ತಾನು ಮುಂದು ಎಂದು ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ವಿರುದ್ಧ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಬಹು ಒಳ್ಳೆಯವರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರೂ ಸ್ನೇಹಿತರೆಂಬವರೂ ಹೀಗೊ ಹಾಗೊ ಒಲಿ ಕಾರ್ಯರಂಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರೂಟಸ್ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಳವಳವಿದ್ದಿತ್ತೊ, ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ತಾನಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡ 'It must be by his death' ಎಂಬ ಆಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ Predisposition ಸೀಸರ ಕೊಲೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗಲು ನೆರವಾಗುವ ಮನಸ್ಸಿನ ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ, ಉಪ್ಪೋದ್ಬಲ ದೊರೆಯುವುದು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಮುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಎಷ್ಟೋ—ಮನಸ್ಸಿನವು, ಪ್ರಯೋಜನಾಕಾಂಕ್ಷೆಯವು–ಸೇರಬಲ್ಲವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳು ಮಿಶ್ರವಾಗಿ (mixed) ಜಟಿಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಒಳ್ಳೆಯವನ ಒಳ್ಳೆಯತನ ಹೇಗೆ, ಏಕೆ ಒಂದು ರೀತಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ; ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿ ಅಲ್ಲ —ಎಂಬುದು ಆಗ ನಿರ್ಣಯಗೊಳ್ಳುವುದು. ಲೋಕದ ಸಂಬಂಧ ಬಂದಾಗ ಕ್ರಿಯಾವಂತನಾಗಬೇಕೆನ್ನುವ ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೂ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನಗಳೂ ಪಕ್ಷಪಾತಗಳೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ ಪರಿಣಾಮಗಳೂ ಅವನ ಜೀವನವನ್ನೂ ಲೋಕದ ಜೀವನವನ್ನೂ ತಿರುಗಿಸಬಹುದು.

'ವಿನಾ ವೈರಂ ಚ ರೌದ್ರತ್ವಾ.ರೌದ್ರಂ ಪರಪ್ರಾಣಾಭಿಹಿಂಸನಂ। ನಿರ್ವೈರಂ ಕ್ರಿಯತೇ ಮೋಹಾತ್'; ತಪ್ಪು, ಇದೊಂದು ವ್ಯಸನ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳು ಬಂದು ಕೇಳಿದರು ಎಂದು, ಅವರು ಕೇಳಿದ್ದಾರೆ; ಇದು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಧರ್ಮ ಎಂದುಕೊಂಡು ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣ ಹಿಡಿದು ತಮ್ಮನೊಡನೆ ನೀನು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ; 'ನ ಮೇ ರೋಚತೇ ವೀರಾ' ಶಸ್ತ್ರಸಹಿತನಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಹೀಗೆ ಹೋಗುವುದು ಬೆಂಕಿಯ ಹತ್ತಿರ ಸೌದೆ ಇದ್ದಂತೆ. ಈ ಸಂಗತಿ ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯದ್ದಲ್ಲ, ಸ್ನೇಹದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ—ಎಂದು ಸೀತೆ ರಾಮನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಅವನಿಗೆ ಪಥ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯ ಮಾತು ಎಷ್ಟು ಹೃದ್ಯವಾಗಿ ಸ್ನಿಗ್ಧವಾಗಿ ಇದ್ದರೂ ಅವನು ತನ್ನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಂಡ ರೀತಿ, ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡಿದ ರೀತಿ ತನ್ನ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಹೇಗೆ ಭಾವಿಸಿದ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. 'ಕ್ಷತ್ರಿಯೈರ್ಧಾರ್ಯತೇ ಚಾಪೋ ನಾರ್ತಶಬ್ದೋ ಭವೇದಿತಿ'; ಭೀತರಿಗೆ ತಪಸ್ಸು ಶಾಂತಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ, ಋಷಿಗಳು ಬೇಡದಿದ್ದರೂ ಇಂಥ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದುದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ: ಧರ್ಮ; ಅವರು ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆ. 'ಪರಾ ತ್ವತ್ತೋ ಗತಿರ್ವೀರಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ನೋಪಪದ್ಯತೇ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. 'ನೀನು ನಾಥನಾಗಿ ಇದ್ದರೂ ಅನಾಥರಾಗಿದ್ದೇವೆ: ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು ನಿನ್ನ ಧರ್ಮ; ರಾಜನಾದವನ ಕಾರ್ಯ ಎಂದು ಅವರು ಕೇಳಿದ್ದಾರೆ. ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಮಾತು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಇಂಥಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕಾರ್ಯ

ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಗೊಂಡಿದೆ. ನಿನ್ನನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನೂ ಕಡೆಗೆ ನನ್ನನ್ನೂ ಇದರ ಸಾಧನೆಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡೇನೇ ಹೊರತು ಇದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿ ತೀರುತ್ತೇನೆ' — ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಬೇಕಾದರೆ ಬಿಟ್ಟೇನೆನ್ನಬಹುದು; ಅವಳು ಮೇಲಾಗಿ ಹೆಂಡತಿ. ಇವನ ಧರ್ಮ ಅವಳದಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುವಾಗಲೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಈಗಲೂ ಅವನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದ. ಎರಡೂ ಕಡೆ. ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಸಲ ರಾಮನು ಹೇಳಿದ್ದ: ನನ್ನ ತೀರ್ಮಾನದಂತೆ ನಡೆದುಕೋ - 'ಮದ್ಬುದ್ಧಿರನುಗಮ್ಯತಾಂ' ಎಂದು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಅವನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಎಂದಿಗೂ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವವನು. ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕೇಳ ಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಪಣವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವವನಿಗೆ ಇನ್ನಾವುದೂ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹರಡಬಲ್ಲದು ಎಂಬುದು ಅರಿವಾದೀತು. ಇದು ಶೀಲಲಕ್ಷಣ (Character Trait). ಇವನ ಧರ್ಮ ಇವನಂತೆ ಭಾವಿಸಿದ್ದು. ಅದು ಮಾತ್ರ ವೀರ. ಅದರ ಸಾಧನೆ ಯೊಂದೇ ಧರ್ಮ, ಸಿದ್ಧಿ, ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಬದುಕು, ಒಳ್ಳೆಯತನ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇತರರ ಸಲಹೆ, ಆಲೋಚನೆ ಪಥ್ಯವಾಗದು. ಒಳ್ಳೆಯವನೆಂಬವನೂ ಹೀಗೆ ತೀರ್ಮಾನಿಸ ಬಹುದು; ಕೆಟ್ಟವನೂ ದುರ್ಮಾರ್ಗನೂ ಸಮುಸ್ತ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನೂ ತನಗೆ, ತನ್ನ ವರಿಗೆ, ತನ್ನ ನಾಡಿಗೆ —ಬಂದದ್ದು ಬರಲಿ, ಏನೇ ಆಗಲಿ, ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು, ಸಾಧಿಸು ತ್ತೇನೆ ಎಂಬಾಗ ಪ್ರತಿರೋಧ ಯಾವ ಮಿತಿಗೆ ಮುಟ್ಟಬಲ್ಲದು — ಎಂಬುದನ್ನು ದುರ್ಯೋಧನನಲ್ಲಿ, ರಾವಣನಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಮಟ್ಟದವರೆಗೂ ಕೋರಿಯೊಲೇನಸ್ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಛಲವಾಗಿ ಹಠವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಈ ಸಾಧನೆಗೆ ಇತರರ ಪ್ರಯೋಜನ, ಕಷ್ಟ ಸುಖ, ಸಾವು ನೋವು ಎಣಿಕೆಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಾಗ ಒಳ್ಳೆಯದು, ಹಿತ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೇಲು, ಇನ್ನೊಂದು ಬೀಳು; ಒಂದು ಕಾರ್ಯಸಾಧಕ, ಇನ್ನೊಂದಲ್ಲ; ಇಂಥುದಕ್ಕೆ ಈ ಸಜ್ಜು, ಸಾಮಗ್ರಿ, ನೆರವು–ಹೇಗಾದರೂ ಸರಿಯೆ, ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು—ಎಂಬ ಆಲೋಚನೆ ಪ್ರಚಂಡವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ದ್ವೇಷ, ಅಪಮಾನ, ಮುಯ್ಯಿಬುದ್ಧಿ, ಅಸೂಯೆ ಮೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪರವಾಗಿ ಮಾತುಕತೆ, ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಋತ ಅನೃತಗಳ ವಿವೇಚನೆ ತಳ್ಳಿಬೀಳುತ್ತದೆ. ಒಂದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ, ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ತುಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ತಂತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಆಲೋಚನೆಗೆ ನೆರೆದು, ಈ ಕೈ ಬಲವಾಗಬೇಕು, ಎದುರು ಕೈ ದುರ್ಬಲವಾಗಿ ಸೋಲಬೇಕು ಎಂಬುದೊಂದೇ ಆಲೋಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಡುವೆ ಇನ್ನಾವ ನಿಲವಿಗೂ ಅವಕಾಶ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ; ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಪರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವವರು ಇರುವವರು ಮಾತ್ರ ಮಿತ್ರರು; ನಿಲ್ಲದವರು ಶತ್ರುಗಳು. Declare yourselves — Those who are not for with us are against us.

ಅಥವಾ ನನ್ನ ದೇಶ, ನನ್ನ ಜನ, ನನ್ನ ಧರ್ಮ— Right or wrong-ಸರಿಯಾಗಲಿ, ತಪ್ಪಾಗಲಿ—ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇದು ದೊಡ್ಡ ಘರ್ಷಣೆಯ ಕಾಂಡ. ಲೋಕದ ಎಷ್ಟೋ ಕಷ್ಟಗಳು, ನಾಶಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಯುದ್ಧ, ನೂರಾರು ವರ್ಷದ ವೈರ ಇಂಥಲ್ಲಿ ಫಲಿಸುತ್ತವೆ: ಕ್ಷುದ್ರ ಕಾರಣಗಳಿಂದ, ಪಕ್ಷಪಾತಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮ, ಕರ್ತವ್ಯ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ, ಮೋಹಗಳಿಂದ. ಇಂಥಲ್ಲಿ ವೀರ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ಜಯ, ಮಿತ್ರ ಲಾಭ, ಭೇದ,* ಕುಟಿಲಾದಿ ಉಪಾಯಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಇಂಥಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲಿಸುವ ಜನ ಕೇವಲ ಒಳ್ಳೆಯವರಾಗಿರಬಹುದು, ಅಲ್ಲದವರಾಗಿರಬಹುದು. ಇಂಥಲ್ಲಿನ ಬದುಕು ಅಚ್ಚವಾಗಿ ನಿರ್ವಿಕಾರವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಗಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಮನಸ್ಸಿನದಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥವರು ಒಳ್ಳೆಯವರೆಂಬವರಿಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ಆಸರೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೊ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಇವರಿಂದ ಹೇಗೂ ಕೆಡುಕಿಲ್ಲ ಎಂದು ಉಪೇಕ್ಷೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. Neither fear nor favour ಅವರಿಂದ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಅವರ ಪ್ರಸಾದ, ಅನುಗ್ರಹ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇತ್ತ ಈ ಒಳ್ಳೆಯ ಜನ ಅದರಿಂದ ಕುಗ್ಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಕಾರವನ್ನೂ ತಂದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಸಂತೋಷ. ಎಲ್ಲಿಕ್ಕೂ ಒಂದು ಕ್ರಯ ತೆರಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉಪೇಕ್ಷೆ ಬಹುಶಃ ಒಳ್ಳೆಯತನ ತೆರಬೇಕಾದ ತೆರಿಗೆ. ಇದು ವ್ಯಥೆ ತರಬಲ್ಲ ಮಾತು ; ಆದರೆ ಸತ್ಯದ ಒಂದು ಮುಖ. ತಾನು ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಂದ ಮರ್ಯಾದೆ ಏಕೆ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು ? ಒಳ್ಳೆಯದು ಪ್ರಯೋಜನ ತರುವುದೆಂದೆ ? ಸರಕಾರದ ಮತ್ತು ಜನತೆಯ ಮಾನ್ಯತೆ ತರುವುದೆಂದೆ ? ಒಳ್ಳೆಯದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿರುವುದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಾವು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಒಂದು ಹದ, ಸಂಸ್ಕಾರ ; ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರಾಯಿತು. ಸಾಲದೆ ?

ಗೋಡ್ಸೆ ಗಾಂಧಿಯನ್ನು ಗುಂಡಿಟ್ಟು ಕೊಂದಾಗ ಬರ್ನಾಡ್ ಷಾ 'This tells you how dangerous it is to be good' ಎಂದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಒಳ್ಳೆಯವರೆ ? ಅಷ್ಟೇಯೆ ?—ಎನ್ನಬಹುದು. ಯಾರು ಹೇಗೆ ಎಣಿಸಿದರೆ ಹಾಗೆ. ದೇಶ ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗದವರಿಗೆ ಐವತ್ತೈದು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಅವರು ಹೇಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೊ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಚಿಂತೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ್ದು ಅದು ; ಕೊಟ್ಟುಬಿಡೋಣ—ಎಂದಾಗ ಇಂಥವನಿಂದ ನಮಗೆ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ಎಂದರು. ಆ ಬಗೆಗೆ ಅವರು ಉಪವಾಸ ಕೈಕೊಂಡಾಗ ದೆಹಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಬೊಂಬಾಯಿಗೆ ಹೋದರು. ಇವರು ಇರುವವರೆಗೂ

---

*ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮಿತವಾದದ್ದಲ್ಲ ಈ Divide and Rule ಎಂಬ ಮಾತು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮ (Negotiation), ದಾನ (Payment, Appeasement), ಭೇದ (Dividing the strength of the enemy), ದಂಡ (The Sword)–ಈ ಉಪಾಯಗಳು ಮೊದಲಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದ ಮಾರ್ಗಗಳೇ.

ಶತ್ರುವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಎಂದು ಗುಂಡಿಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಕೊಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತಾನು ದೇಶವನ್ನು ಅವರಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ, ಅಂಥ ಬಿಡುಗಡೆಗಾರನೆಂದು ನನಗೆ ಮಾನ್ಯತೆ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದೇ ಗೋಡ್ಸೆ ಎಣಿಕೆ ಇತ್ತಂತೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರು ಭಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಕಡೆಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಸೇರದೆ ಕೆಲವು ಮುದುಕರು, ಹೆಂಗಸರು, ಮಕ್ಕಳು ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. 'ಈಶ್ವರ ಅಲ್ಲಾ ತೇರೆ ನಾಮ್' ಎಂದು ರಾಮಧುನ್‌ಗೆ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತೇವೆಂದರು. ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು—ಅವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೂ ಸನ್ಮತಿ ಬೇಕು; ನಾಡಿಗೆ ಅದೊಂದೇ ಮಾರ್ಗ ಎಂದು. ಸನ್ಮತಿ ಎಂದು ಬಂದೀತೊ ಎಂಬ ಹೃದಯದ ಬೇನೆಯಿಂದ, ಬೇಗೆಯಿಂದ ಆ ಮಾತಾಡುತ್ತಾ ಭಜನೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಲನ್ನು—'ಸಬಕೋ ಸನ್ಮತಿ ದೇ ಭಗವನ್'—ಸೇರಿಸಿದರು. ಎದೆಯೊಡೆದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಅದು. 'ಅನ್ಯಥಾ ಶರಣಂ ನಾಸ್ತಿ'; 'ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ವಿದ್ಯತೇ ಅಯನಾಯ' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಿವೆ. ಹಾಗೆ ಆದುದರಿಂದಲೇ ನನಗೆ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ 'ಸುಮನಸಃ' ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಬೆಲೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದು ಎನ್ನಿಸಿದೆ. ಸುಮನಸರಲ್ಲದವರು ಹೇಗೆ ದೇವತೆಗಳಾದಾರು ? ಸುಮನಸರು ಎಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯವರು.

ಈ ಸೌಮನಸ್ಯ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವಿತದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯರಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಿಯಬೇಕು. ಕ್ರಿಯೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ; ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, Impulse (urge) to action ಮುಖ್ಯ. ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದಲೇ ಕೇಡಲ್ಲ; ಅವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹಾಗೆ ಬಳಸಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ; ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಕೇಡು. ಈ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿ ಶುದ್ಧವಾದ ಹೊರತು ಒಳ್ಳೆಯತನಕ್ಕೆ ಗೆಲವಿಲ್ಲ, ನಿಲವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಈ Impulse to action ಎಂಬುದು ಶುದ್ಧವಾಗಬೇಕು. ಇದು ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ, ಶಿಷ್ಟತೆ, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಬರಬೇಕಾದ್ದು. ಜನಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಬಹುದೊಡ್ಡವರು, ಮೇಧಾವಿಗಳು, ರಾಜಕಾರಣ ಪಟುಗಳು ಎನ್ನುವವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಯಾವುದೊ ಪಕ್ಷಪಾತ, ಪೂರ್ವಗ್ರಹಪೀಡೆ, ಅಸಮಾಧಾನ, ಶಂಕೆ, ಸಂಶಯ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಅವರ ಮಾತುಕತೆಯನ್ನು, ಅವರ ಉತ್ಸಾಹ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ನಡಸುತ್ತವೆ. ರಾಮ್–ರಹೀಂ ಎರಡೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಕಬೀರನ ಮಾತು ನೆನಪಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಥವನು ಮುಸಲ್ಮಾನನೇ ಅಲ್ಲ, ಹರಾಂ ಎಂದು ಅವರು ಅನ್ನಬಹುದು. ಇತ್ತ ಹಿಂದೂಗಳು ಅಥವಾ ರಾಮಭಕ್ತರು ಅವನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಂತನೆಂದು ಒಪ್ಪದೆ ಅವನ ಗೀತೆಗಳನ್ನೇ ನುಡಿಯದಿರಬಹುದು. ಮತಗಳೆಂಬವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಪಣ್ಯ ತುಂಬಿದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೇ Religious ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ Religion ಎಂಬುದು ದೊಡ್ಡದು ಎಂದಿರುವುದು. ಆದರೆ ಯಾವ ಮತಧರ್ಮವೂ ಅಲ್ಲದ ಶುದ್ಧ ಮತಧರ್ಮವೆನ್ನಬಹುದಾದ್ದು ಯಾವುದೊ ? ಯಾರಿಗೊ?—ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಏನೇ ಆಗಲಿ, ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅತೀತವಾದ, ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ 'A stream of tendency not

human that somehow makes for righteousness'—ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಎಲ್ಲ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಗೇಲಿಮಾಡಿ ಆಗಿದೆ. ಮೂರು ಖಂಡಗಳಾಗಿ ಆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ A stream of tendency/not human/that makes for righteousness ಎಂಬುದರ ಜೊತೆಗೆ somehow* ಎಂಬುದನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಯಾವುದೊ ತಬ್ಬಲಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆರ್ನಲ್ಡ್ ಆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಉಳಿದುದೆಲ್ಲ ಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು.

ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ಒಂದು ರೀತಿಯಾದರೆ ಇಚ್ಛೆ ಬಲವಾದಾಗ, ಒತ್ತುವಾಗ ಒಂದು ರೀತಿ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡೂ ಕೋಟಲೆ ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ Emotion ಅಥವಾ Feeling—ಭಾವಬಂಧುರತೆ—ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಡಸುವ ಮನೋವಿಕಾರ ಅಥವಾ ವಿಶೇಷ —ಇವೆಲ್ಲ ಒಮ್ಮೊನೆಯವೇ ಆಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳಿತೆಂಬುದು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಯೋಜನ, ಅಪ್ರಯೋಜನಗಳ ನೆಲಸಿರುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಿನವರು ಹಾಗಿರಲಿ, ಮನೆಯವರು, ಸಮಾಜದವರು, ಊರವರು, ರಾಷ್ಟ್ರದವರು—ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಇಂಥ ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ತರಬಹುದು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದೆ, ಬೇಡವೆ ?—ನಮಗೆ ಎಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ತೋರಲಿ—ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಧಾರ್ಮಿಕವಾದ ಒಂದು ಧೈರ್ಯ (Moral Courage) ಬೇಕು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಶಕ್ತಿ ಹೇಗೊ—ಸುತ್ತಲಿನ ಶಾಂತಿ, ಸಮ್ಮತಿ ಹೇಗೊ—ಅದರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಧಾರಣೆ, ತಾಳ್ಮೆ ಹೇಗೊ—ಇದಿರಿಗೆ, ಜೊತೆಗೆ ಯಾರು ನಿಂತಾರು, ಇಲ್ಲ-ಎಂಬೆಲ್ಲ ಚಿಂತನ ತರುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಜೊತೆಗೆ ಯಾರಿರಲಿ, ಇಲ್ಲದಿರಲಿ, 'ಏಕ್‌ಲಾ ಚಲೋರೆ' ಎಂಬುದು ಸಾಹಸವೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗುಣವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಏಕಾಂಗ ಸಾಹಸ. ಒಬ್ಬ ಜೀಸಸ್, ಒಬ್ಬ ಸೋಕ್ರಟೀಸ್, ಒಬ್ಬ ಗಾಂಧಿ ಹಾಗೆ ನಿಂತಾರು—ಪ್ರಾಣ ಪಣ ಮಾಡಿ. ಅದು ಕ್ರೂರ, ಅನ್ಯಾಯ ಎಂದು ಕಾಣಿಸಿದರೂ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದ ಜನರ ಮನಸ್ಸು ಹೃದಯಗಳನ್ನು ಉರಿಸುತ್ತ ಬೆಳಗುತ್ತ ನಿಲ್ಲುವ ಪ್ರಭಾವವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೆಯದು Dangerous—ಅಪಾಯಕರ—ಆಗುವ ಸಂದರ್ಭ ಅಂಥದು.

ಎಲ್ಲ ಮತತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂಥ ಭಾವವಿದ್ದರೂ ಜೈನರ ಮೂರು ರತ್ನಗಳೆಂಬ ವಿಂಗಡಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಮ್ಯಕ್ ದರ್ಶನ, ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನ,

---

*ಮಾನವರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು ಏಕೆ ಗೇಲಿಗೀಡಾಗಬೇಕೋ ಕಾಣೆ. Inscrutable ಎಂಬ ಮಾತು ಲಾಗಾಯ್ತಿನಿಂದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇದೆ, ಅಲ್ಲವೆ ?

ಸಮ್ಯಕ್ ಚಾರಿತ್ರ ಎಂಬವು ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುವ ವರ್ಗೀಕರಣ ; ಬೆಳಕು ಹಾಯಿಸುವಂಥದು. ಯಾವುದೊ ನಂಬಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಈವರೆಗೂ ನಡಸಿದ ಬದುಕು ಸರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ ; ಬೇರೆಡೆ ತಿರುಗಬೇಕು ; ಇಂಥುದಕ್ಕೆ—ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ಅಹಿಂಸೆಗೊ ಪ್ರೀತಿಗೊ ಮೈತ್ರಿಗೊ ದಯಕ್ಕೊ ಸೌಭ್ರಾತ್ರಕ್ಕೊ ತನ್ನನ್ನು ಮುಡಿಪು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹೊರತು ಬದುಕು ನೆಟ್ಟಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಮಸ್ತರ ಜೀವನ ನೆಟ್ಟಗಾಗುವ ಮುಂಚೆ ಈ ವಿಶ್ವಾಸ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಜೀವಕ್ಕೂ ತಟ್ಟಬೇಕು ಎಂಬುದು ಮತದ ವಿಶ್ವಾಸ. ಅದು ಮತಾಂತರವಾದ—ಮತಾಂತರಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ ಮುಖ. ಒಂದೇ ಮತದವರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಗೆ ತಿರುಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗಬಹುದು. ಆ ಬಗೆಗೆ ಆಳವಾದ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ ಈ ಹೊಸ ಮತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನೂ ಕೇಳಿ ಅರಿತು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅದರ ತತ್ತ್ವಭಾಗವನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರವಾಗಿ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಾಗ ಜ್ಞಾನ ಭಾಗ. ಎರಡನೆಯದು. ಹೊಸ ದರ್ಶನ ಬಂದರೆ ಸಾಲದು, ಹೊಸ ಜ್ಞಾನ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಸಾಲದು ; ಪಾಂಡಿತ್ಯ ದೊರಕಬಹುದು. ಆದರೆ ನಡವಳಿಕೆ ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಿನ, ಕ್ಷಣ, ಆಲೋಚನೆ, ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ರೂಪಗೊಳ್ಳ ದಾದರೆ ಅದು ಶೀಲವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಚಾರಿತ್ರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಕಾರ್ಯಮುಖವಾಗದ ಜ್ಞಾನ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನ ; ರಾಕ್ಷಸವಾಗಬಲ್ಲದು ಕೂಡ ಎಂಬ ಮೂರು ಮುಖದ ತತ್ತ್ವ ಎಲ್ಲಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗಬಲ್ಲದ್ದು.

ಇದರ ಅಭಿಮಾನ ಉತ್ಸಾಹ ಅತಿಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗಿ ಇದು ನನ್ನನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿತು, ಇತರರನ್ನೂ ಮಾಡಬಲ್ಲದು ; ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಸತ್ಯ ತಿಳಿಯದಾಗ ಜನ ಎಂದಿನಂತೆ ಇರುತ್ತಾರೆ; ತಿಳಿಸಬೇಕು, ಕಲಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಶ್ರದ್ಧೋತ್ಸಾಹ ಅತಿಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗಿ ವಿಪರೀತಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಮತ (Religious) ಶ್ರದ್ಧೆ ಹೀಗಾಗಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಆಗಲಿ, ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸದಿದ್ದರೆ ನಾನು ನನ್ನ ಮತದ ಭಕ್ತ ಅಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾವ ಉದ್ರೇಕವಾಗುತ್ತದೆ, ಆವೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತರ ರನ್ನು ಮತಾಂತರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ಉಗ್ರಪಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ಉಪಾಯ ಗಳನ್ನೂ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ ಹಣದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಆಸೆ ಮೋಹ ಭಯಗಳನ್ನು ತೋರಿ ಪ್ರಬಲಿಸುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿಶ್ರದ್ಧೆಗಳ ಈ ಅಪ-ರೂಪ ಜನರನ್ನು ಅಂಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಂಥಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ದಾರಿಯ ಕಡೆಗೇ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಬಹುದು,—ಇದರ ಸಾಧನೆಗೆ ಎಲ್ಲ ದಾರಿಗಳೂ ಸರಿ ಎಂಬಂತೆ ; ಸಹನೆ, ಸಹಾನುಭೂತಿ ತೋರದೆ ಕರ್ಕಶವಾಗಬಲ್ಲದು. ಯಾವುದು ಜ್ಞಾನಕಾಂಡವಾಗಿ ವಿಶದವಾಗಿ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವಾಗಿ ಅಚ್ಛೋದವಾಗಿ ಇರಬಲ್ಲದೊ ಹಾಗೆ ಶೀಲದಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಮಂಗಳವಾದೀತು. ಜ್ಞಾನಕಾಂಡ ಕಷ್ಟ. ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು

ಜನಕ್ಕೆ ನಿಲುಕದು. ಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಭಕ್ತಿಯ ಭರ, ಆವೇಗ ಸೂರೆಕೊಂಡು ನುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನೇಕ ಮತಗಳ ಮತಾಂತರ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕಾರಣ. ಕಾರಣ ಒಳ್ಳೆಯದು; ಕಾರ್ಯ ತಪ್ಪು. ರೀತಿ, ಮಾರ್ಗ ಸಾಧುವೂ ಸಭ್ಯವೂ ಆಗಬೇಕು. ಬಾಯಿ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮತೆ ಇದೆ, ಸಮಾನತೆಯಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಆ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದು ಲಭ್ಯ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ತಾರ ತಮ್ಯ, ಮೇಲು ಕೀಳು, ಅಚ್ಚ ಬೆರಕೆ ಎಂಬ ಎಣಿಕೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಉಳಿದವರು ವ್ರಾತ್ಯರು: ಪಾಷಂಡಿಗಳು: ಪತಿತರು: ಛವಿಗಳು: ಕಾಫಿರ್: Heathen. ಈ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದರೆ, ಅದರ ಲಾಂಛನಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದರೆ 'ಪುನರ್ಜನ್ಮ ನ ವಿದ್ಯತೆ'— ಎಂದು ಆಶಂಸನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಕೂಡ.

ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಬಹು ದೊಡ್ಡವರಾದ, ಆಚಾರ್ಯ ಸಮಾನರಾದ ಜನ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಯಸಿದ್ದಾರೆ. ಭರನ್ಯಾಸ ಎಂಬ ಸಂಗತಿ ಇದೆ: ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟರೂ ಮನಸ್ಸು ನೇರ್ಪಡದೆ ವಕ್ರವಾಗಿಯೇ ಒಡೆದೊಡೆದೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಕೆಲವಲ್ಲಿ: 'ನಿನ್ನ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ನಾನು ವಹಿಸುತ್ತೇನೆ, ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಕರ್ತೃತ್ವವಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ ನಿನ್ನ ಹೊಣೆಯನ್ನು ನನಗೆ ಒಪ್ಪಿಸು' ಎಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರು ನಾಟಕಕಾರ ಗಿರೀಶಚಂದ್ರಘೋಷರಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆಂದಿದೆ. (ಅಂಥ ಹಿರಿಯ ರಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಆಳವಾದ ವಿಶ್ವಾಸವಿದೆಯೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ). ತನ್ನಕಡೆಯ ಮಾತಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ: "ಅಹಂ ತ್ವಾ ಸರ್ವ ಪಾಪೇಭ್ಯೋ ಮೋಕ್ಷಯಿಷ್ಯಾಮಿ, ಮಾ ಶುಚಃ." ಹೀಗೆ ಕೃಷ್ಣನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಗೀತೆಯ ಈ ಭಾಗ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಸಂಧಿ. ಕೈಂಕರ್ಯ, ಸರ್ವಾರ್ಪಣ ಅಥವಾ ಪ್ರಪತ್ತಿ, ಸಮಸ್ತ ಭರನ್ಯಾಸ ಇವು ಎಂಥವನನ್ನೂ ಉದ್ಧಾರಮಾಡಬಲ್ಲದು ಎಂಬ ತತ್ತ್ವ ಅತಿಶಯವಾಯಿತು. ಈ ಮಾತೂ ಮೋಹಕ ವಾಗಿ ಸರ್ವಸಾಧಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಮಹಾತ್ಮ ಒಂದು ಕಡೆ, ಅರ್ಪಿಸುವ ಈ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ವಿಶಿಷ್ಟರು. ಆದರೆ, ಸಾಧಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಶಕ್ತರೇ ನಿಜ ; ಅಷ್ಟೇ ಮಟ್ಟಿಗೆ—ಇಂಥ ಹಿರಿಯರ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಪಾಪ ಹೊರಬಾರದು ; ಅವರಿಗೆ ಭಾರವಾಗದ ರೀತಿ ನಾನು ಬದುಕಬೇಕೆಂಬ ಶುಚಿ, ನಿಷ್ಠೆ, ಶ್ರದ್ಧೆ ಒಪ್ಪಿಸುವವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬಂದೀತು, ಬರಬೇಕು. ಒಂದು ಪರಮಾವಧಿಗೆ ಹೋದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಇದು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಹೇಳಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿ ಮತಧರ್ಮ ಒಳ್ಳೆಯದು ಎಂಬ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಷಾದ ಉಂಟಾಗಿ ತಾನು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ರಥದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನು ಕುಳಿತಾಗ 'ವೀರವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರುವ ನಿನಗೆ ಅಪಕೀರ್ತಿ; ಶತ್ರುಗಳ ಎದುರಲ್ಲಿ ನಗೆಪಾಟಲಾಗುತ್ತದೆ—ಅನಾರ್ಯಜುಷ್ಟಂ

ಅಸ್ವರ್ಗ್ಯಂ ಅಕೀರ್ತಿಕರಂ—' ಎಂಬವು ಮಾತುಗಳು. ಇಷ್ಟು ದಿನ ಆಲೋಚಿಸಿ ಈವರೆಗೆ ನಡೆದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳೂ ಉತ್ಸಾಹಗಳೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. ನೀನು ಕ್ಷತ್ರಿಯ. ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸು. ಇತರ ಯಾವ ಚಿಂತೆಯೂ ಬೇಡ 'ಯುದ್ಧ್ಯಸ್ವ' 'ವಿಗತಜ್ವರಃ'; ಗೆದ್ದೆಯಾ, ರಾಜ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ; ನಿನಗೆ, ನಿನ್ನ ಸೋದರರಿಗೆ; ಸತ್ತೆಯಾ, ಮೋಕ್ಷ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಇದು ನಿನ್ನ ಸ್ವಧರ್ಮ'—ಎಂದು ಕೃಷ್ಣ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಸಂದೇಹ, ವಿಷಾದ, ಮನಸ್ಸಿನ ಕೋಟಲೆ ಉಂಟಾದಾಗ. ಆಗ ಆಗಬೇಕಾದುದು ಮುಖ್ಯಕಾರ್ಯ; ಆ ಕರ್ತವ್ಯದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ – ಎಂದು ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪ, ಕರ್ತವ್ಯಸ್ವರೂಪ, ಕರ್ಮಸ್ವರೂಪ, ಉತ್ತಮನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಶೀಲಲಕ್ಷಣ, ಸಾಧನೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಿ, ಯಾವ ಧರ್ಮಸಂದೇಶಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ತತ್ತ್ವದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಸಾಂಖ್ಯ ಯೋಗಗಳ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಗೀತೆ ಪ್ರಥಮತಃ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಂತೆ—ದರ್ಶನವಲ್ಲ. ಬುದ್ಧಿ ರಚಿಸುವ ತರ್ಕ, ವಾದ, ತತ್ತ್ವಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೂ ಒಂದು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬೆಲೆ ಉಂಟು. ಅದಕ್ಕೂ ಆಧಾರಭೂತವಾಗಿ ದೈವ ಅಥವಾ ಈಶ್ವರ. ಅದರ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಸಮಸ್ತವೂ ನಡೆದರೆಯೇ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕೊನೆಯ ಸಮಾಧಾನ ಎಂದು ಲೋಕ ನಂಬಿದೆ. ಅಂಥ ಈಶ್ವರಸತ್ವ ತಾನು - ಎಂಬಂತೆ ಹೇಳಿದ. ಕೃಷ್ಣನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆ ನೆಲೆಗೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜಸೂಯದಲ್ಲಿ, ಉದ್ಯೋಗಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಆತನ ತೇಜಸ್ಸು ದೈವೀಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡಿತ್ತು. ಹಿಂದೆ ವೈವಸ್ವತ ಮನು ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ತಾನು ಅದೇ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ್ದೆ; ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂದು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಒಲಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದ. ವಿಶ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಿಸುತ್ತ ಮೋಹಗೊಂಡುದರಿಂದ ಅಲ್ಲ; ಅದ್ಭುತ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೆರೆದದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲ; ಇರುವ ಈ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ನಾಶಕಾಲ ಬಂದಿದೆ; ಇದು ದೈವೇಚ್ಛೆ; ಈ ನನ್ನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೀನು ತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ; ನಿಮಿತ್ತಮಾತ್ರವಾಗು—ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ, 'ವಿಮೃಶ್ಯೈತದಶೇಷೇಣ ಯಥೇಚ್ಛಸಿ ತಥಾ ಕುರು' ಎಂದು ನುಡಿದ. ಒಡನೆಯೇ ಪ್ರಿಯನೂ ಹಿತವನೂ ಇವರ ಮಂಗಳವನ್ನು ಬಯಸುವವನೂ ಸಾಧಿಸುವವನೂ, ನಾನು ಆಗಿದ್ದೇನೆ, ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ದೋಷವೂ ಬೇಡ, ನಿನಗೆ ಚಿಂತೆ ಬೇಡ; ಸಮಸ್ತ ಪಾಪಗಳಿಂದಲೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡುತ್ತೇನೆ, ಮಾ ಶುಚ (Don't worry) ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸುತ್ತಿಗೆಯ ಇಷ್ಟು ಪೆಟ್ಟುಗಳು ಬೀಳಬೇಕಾಯಿತು ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಚೋದನೆಗೆ. ಸಾಧನೆಗೆ. ಎಂದಾಗ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಶೀಲ, ಸ್ವಧರ್ಮ ಅಥವಾ ಸ್ಥಾನಧರ್ಮ ಅಗತ್ಯ, ಕರ್ತವ್ಯ; ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಧರ್ಮದ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಈಶ್ವರತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಉಪದೇಶಮಾಡಿ ಮೋಹವನ್ನು ಕಳೆದು ಅವನನ್ನು ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಸಂದೇಹ ಬೇಡ, ಇಂಥ ಕಾರ್ಯ ನಿನ್ನ ಧರ್ಮ.

ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾಡು. ಈಶ್ವರಾರ್ಪಿತವಾಗಿ ಮಾಡು. ಹಾಗೇ 'ಮಾ ತೇ ಸಂಗೋಸ್ತ್ವ ಅಕರ್ಮಣಿ' ಎಂದ. ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟನಾಗಿ ನಿನ್ನ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನ ನಾಗಬೇಡ — ನಾನು, ನನ್ನವರು, ಬಂಧುಬಾಂಧವರು, ಅವರ ಕೊಲೆ ಮುಂತಾದುವು ಕಾರ್ಪಣ್ಯಹತ ಚೇತಸನ ಎಣಿಕೆ ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣದ್ದಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದ.

ವಿಷಯದ ಈ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಕರ್ತವ್ಯ, ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಮನಸ್ಸು, ಫಲಾಫಲ ವಿಶೇಷ ಇವೆಲ್ಲ ವಿವರಣೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು ; ಇನ್ನು ಕೆಲವನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದು, ತಟಸ್ಥವಾಗಿರುವುದು ಸಲ್ಲ ಎಂಬ ನೆಲಸುಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ — ಒಳ್ಳೆಯದು, ಕೆಟ್ಟದ್ದು ಎಂಬ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ, ಹಾಗೆಯೇ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಕೆಟ್ಟದ್ದು. ಮಾಡದಿರುವುದು ಮೇಲು—ತಟಸ್ಥನಾಗು ವುದು ಮೇಲಾಗುವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಮಾನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಒಳ್ಳೆಯತನವೇನು ಎಂಬುದು. ಯಾರು ಒಳ್ಳೆಯವರು ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿರು ತ್ತದೆ. ಉತ್ಕಟ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ದೊಡ್ಡ ಸಂದೇಹ ಬಂದಾಗ. ಸಮಸ್ಯೆ ಹುಟ್ಟಿ ಕೊಂಡಾಗ ಹೇಗೆ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತನಾದರೂ ಫಲಾಫಲ ಬಹುಪ್ರಮಾಣದ ನಾಶಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಂಥ ಮಹಾಪ್ರಶ್ನೆಗಳೂ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ಏಳುತ್ತವೆ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುವುದು ದೊಡ್ಡವನಲ್ಲಿಯಾದಾಗ ಇನ್ನೂ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದು.

ನಾಲ್ಕು ಜನ ಏನೆಂದಾರು? ದೇವರು ಮೆಚ್ಚಬೇಡವೆ ? ಪಾಪ ಪುಣ್ಯ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿ. ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನೇ ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಇದು ಸರಿಯೆ. ತಪ್ಪೆ ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಕೊಂಡು ಮಾಡಿ. ಮನೆಯ ಭೀತಿ ಇಲ್ಲವೆ ? ಸಮಾಜದ, ರಾಜಶಾಸನದ ಭೀತಿ ಇಲ್ಲವೆ ? ದೈವಾಪಚಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ ? ನಿನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮ, ಅಂತಸ್ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಕೇಳಿಕೊ. ಕಾಯಿಲೆ ಬಂದೀತು, ಹತ್ತು ಜನ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿ ಪತಿತನೆಂದು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿ ಯಾರು. ಮಾನನಷ್ಟ, ಸ್ಥಾನನಷ್ಟ, ಧನನಷ್ಟ ಆಗುತ್ತವೆ. ಪಾಪ ಎಂದಾಗ ನರಕವಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ ? — ಎಂಬೆಲ್ಲ ಭಯಗಳೂ ವಿವೇಚನೆಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿಗಳು. ಒಳಿತು ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇರು ವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗಬೇಕಾದಾಗ ಆ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಲೋಕದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲ ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ, ಅಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಂಗತಿಯೇ. ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೊ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೊ ಸಂದೇಹಗಳು ಎಂಥವರಿಗೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಾವು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಸಾಧಾರಣ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷಾರ್ಥ ದಲ್ಲಿ ಕೂಡ. 'ಕಿಂ ಕರ್ಮ ಕಿಮಕರ್ಮೇತಿ ಕವಯೋಽಪ್ಯತ್ರ ಮೋಹಿತಾಃ' ಎಂಬ ಮಾತು ಆಲಿಸಬೇಕಾದ್ದಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಶುಚಿಯಾದವನಿಗೂ–ಹಾಗೆ ತನಗೆ ತಾನು ಭ್ರುವೆ ತಂದುಕೊಂಡರೆ ಸಾಲದು—ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬದುಕಬೇಕೆಂದಿರುವವನಿಗೂ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿ ಆಚಾರ ಕುಲಧರ್ಮ ಕಾಲಧರ್ಮ ಗೊತ್ತಿರುವವನಿಗೂ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಸಂದೇಹವನ್ನು ತರಬಹುದು. ಅಂಥಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟರನ್ನು ಕೇಳಿ; 'ಯೇ ತತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಸಂಮರ್ಶಿನಃ। ಯುಕ್ತಾ ಆಯುಕ್ತಾಃ। ಅಲೂಕ್ಷಾ ಧರ್ಮಕಾಮಾಃ ಸ್ಯುಃ' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಒಂದು ಪದವೀ ಪ್ರದಾನ ಸಮಾರಂಭದಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಆಚಾರ್ಯರು ಅನುಶಾಸನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂಥವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಬಹುತರ ಕಡೆಯ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಸಂಗತಿಯಾಗಿ ಉತ್ಕಟ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಯಾವುದು? ಸರಿಯಾದುದು ಯಾವುದು? –ಎಂಬ ಅಂಶದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮತುಷ್ಟಿ ಎಂಬುದು – ಕಡೆಗೆ – ನಿಮ್ಮನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ತರಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು; ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಲ್ಲ. ಹಿರಿಯರೊಬ್ಬರು ಹೇಳಿದಂತೆ 'ಸರ್ವಧರ್ಮಾನ್ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಯಥೇಚ್ಛಸಿ ತಥಾ ಕುರು' ಎನ್ನಲಿಲ್ಲ ತಾನೆ ಗೀತೆ? ಪದ್ಯದ ಒಂದರ ಉತ್ತರಾರ್ಧವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರ ಪೂರ್ವಭಾಗಕ್ಕೆ ಛಂದೋಭಂಗವಾಗದಂತೆ ಸೇರಿಸಿ ಹೇಳಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಗೆ ರಹದಾರಿ (Charter of Licence) ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ಮನುಷ್ಯನು ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಒಂದು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಅಲ್ಲ ಇರುವುದು. ಹಾಗೆ ಬದುಕುವುದೂ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಂನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನ ಮಾತು ಬೇರೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇರುವವನಿಗೆ Ethical ಸಂಬಂಧಗಳು: ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಹೊರಗೆ—ಕಲ್ಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಹತ್ತು ಜನದ ನಡುವೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವವನಿಗೆ ನೂರಾರು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹಗಳು, ಕರ್ತವ್ಯನಿರ್ಣಯ ಕರ್ಮಗಳು ಒದಗುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಂತಹ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ಬಗೆಯ ಪಂಥ, ಪದ್ಧತಿ ಬಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಧಾತುವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದೇ ಸರಿಯಾದ ನಡತೆಯಾಗುತ್ತದೆಯಾಗಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಪೇಕ್ಷತೆ (Relativity) ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ ಮತ್ತಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದು. ಇಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯು, ಕಿರಿಯು, ಸಂಕುಚಿತವಾದ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ನೆಲಸುಗಳು ಉಪ್ಪರಿಗೆಗಳು (hierarchy) ಅಥವಾ ಸಮಾನ ಕೇಂದ್ರತೆಯ ವರ್ತುಲಗಳು (concentric fields) ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ, ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಯಕನಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಡಸಬೇಕಾಗಿರುವಾಗ ಕ್ರಿಯಾ ಮಂಡಲ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನಗಳ ಮೇಲೆ ಒಳಿತು ಕೆಡುಕುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಯಾವುದೊ ಊರಿನ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯ ಹೇಗೊ ಜನನಾಯಕನಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಮಂತ್ರಿ ಆಗಿ, ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿ ಆದಾಗ ಒಂದು ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮುಂಚೆ ಎಷ್ಟು ಜನಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಒಂದು ತೀರ್ಮಾನದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನ, ಮಂಗಳ ಆಗಬಹುದು, ಎಷ್ಟು ಜನಕ್ಕೆ ನಷ್ಟ, ಕ್ಲೇಶ ಉಂಟಾಗಬಹುದು ಎಂಬ ಪರಿಶೀಲನೆಯ ಅಗತ್ಯ ಬೀಳು

ತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪದವಿಗೆ ಬಂದು ಮದ ಸಹಜವಾದ್ದು. 2-3 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮೇಶ್ವರದಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರದವರೆಗೆ ಸರಕಾರದ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಹಾರಿ ಸೇರಬಲ್ಲ ಅವಕಾಶ ವಿರುತ್ತದೆ ! ಒಂದು ತೀರ್ಮಾನದಿಂದ ಒಟ್ಟು ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕೆಗೊ ಜನವರ್ಗಕ್ಕೆಲ್ಲವೊ ಮೇಲು ಬೀಳುಗಳಾಗುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ತಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಹೇಗೊ ಸಾಧಿಸುವ ಮೋಹವೊ ಇಚ್ಛೆಯೊ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೊ ಹಟವೊ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥಲ್ಲಿನ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ದೊಡ್ಡದು. ಒಳ್ಳೆಯದು, ಮಂಗಳ ಎಂಬ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಅವನ ಇಷ್ಟ — ರುಚಿ, ಒತ್ತುವ ತಕ್ಷಣದ ಅಗತ್ಯ ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಳವಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲೇ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ ಸರಿತಪ್ಪು. ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯ. ಮಂಗಳಾಮಂಗಳ. ಹಿತಾಹಿತಗಳನ್ನು ತಾನಾಗಿ ತೀರ್ಮಾನಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶೀಲ, ಸ್ವಧರ್ಮ, ಅಗತ್ಯ, ಕರ್ತವ್ಯ, ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪ್ರವೇಶ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸರಳವಾದ ಒಳಿತು ಕೆಡುಕುಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನೂರು ಒಳ್ಳೆಯದು ಶಕ್ಯವಾಗಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಒಳ್ಳೆಯದಾವುದು ? ದೋಷಯುತವಾದ ನೂರು ತೀರ್ಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಅತಿಕಡಮೆ ದೋಷ ಉಳ್ಳದ್ದು–ಎಂದು ವಿನಯದಿಂದ. ಆಕ್ರೋಶವಿಲ್ಲದ ಸಮಸ್ತ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತಂತೆ ಕಾರ್ಯರೀತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ದೊಡ್ಡದು.

ಅನೇಕ ವೇಳೆ ನ್ಯಾಯ — Justice — ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೂ ಮಾನವೀ ಕರುಣೆಗೂ ಘರ್ಷಣೆ ಬರುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯ ಕಠಿಣವಾಗಬಹುದು. If all of us got only what we deserved who would escape whipping ? —ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಕೆಲವು ಮತಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ದೇವರು Just God, Jealous God—ಎಂಬ ಮಾತು ಬರುತ್ತದೆ. ದೇವರಿಗೆ .ಅದು ಅಗತ್ಯವಂತೆ. ಅನ್ಯ ದೇವರಿಗೆ ಎರಗಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಕೋಪವಂತೆ; ಕಿವಿ ಮೂಗು ಕೊಯ್ಯುವನಂತೆ; ತಾಳನಂತೆ. ಅವನೊ: ಪಕ್ಷಪಾತ ಮಾಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾರು ಯಾರನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಶಾಸನ ಮಾಡಬೇಕೊ- ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯ ಆತನಿಗೆ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ದೇವರ ಕರುಣೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸರ್ವದಾ ಅಗತ್ಯ. ಅವನು ಕರುಣಾಶಾಲಿ, ಅವನ ಪ್ರೀತಿ ಆಳಿನ ಭಕ್ತಿಗೆ ನೆಲೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವರು ಎಂಬ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಕಡೆಯ ಸ್ಥಾಪಕತೆ ಇದೆಯೆಂಬುದು ಎಣಿಕೆ: ನಂಬಿಕೆ. ನಿರಾಶೆಯಲ್ಲಿ. ಅಪಮಾನದಲ್ಲಿ, ಸೋಲಲ್ಲಿ, ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದಾದಾಗ ದೇವರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದು ಅಮರ ಶ್ರಯ. ಶರಣು ಶಾಂತಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಸ್ಥಾನ ಎಂಬ ಭಾವ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತದೆ. ಭಯಕೃತ್ ಅದೇ; ಭಯನಾಶಕವೂ ಅದೇ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ. ಸ್ವಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ಸಹಿಸುತ್ತೇನೆಂದೇ ಕಡೆಯವರೆಗೂ ಮುರಿಯದೆ ನಿಲ್ಲುವ ಗಂಡುಸಾಮರ್ಥ್ಯ

ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪ. ದೊಡ್ಡ ಮರದ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ನಂಬಿ, ಪಡೆದು ಅದಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬಳ್ಳಿಗಳಂತೆ ಆಲಂಬನ. - ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿಯ ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನೊಬ್ಬನೇ ಗಂಡು ; ಉಳಿದ ಲೋಕವೆಲ್ಲ ಹೆಣ್ಣು ಎಂಬ ಗಣನೆಯಿದೆ. ಅದು ಇದಕ್ಕೆ ಪೋಷಕ. ದೇವರು ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಮೂಲ ಅಸ್ತಿತ್ವದ್ದೆ? — ಅಥವಾ ಜೀವನದ ತತ್ತ್ವಬುದ್ಧಿಯ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಮನುಷ್ಯನು ಮಾಡಿಕೊಂಡುದೆ ? Existential or Essential —ಎಂಬ ಆಲೋಚನೆ ಬಂದಿದೆ. ಎಂಥ ಸಂದರ್ಭ ದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನ ದಯೆ, ಕಾರುಣ್ಯ ಬೇಕು. ಬಸವಣ್ಣನವರು ದಯೆಯಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮವಾವುದಯ್ಯ ಎಂದರು. ಧರ್ಮವನ್ನು ಧರ್ಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ದಯೆ. ಕೃಪೆಯೂ ಅರುಳ್ ಮುಂತಾದವೂ ಹಾಗೇ. ಲೋಕಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದವರ ಲೋಕಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕೂ ಹಂಬಲಿಸಬೇಕು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೀತಾದೇವಿ ಹನುಮಂತನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಒಂದು ಮಾತು ನಮ್ಮ ಧರ್ಮಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮೂಲಧಾತುವನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲಂಥದು:

ಪಾಪಾನಾಂ ವಾ ಶುಭಾನಾಂ ವಾ ವಧಾರ್ಹಾಣಾಂ ಪ್ಲವಂಗಮ

ಕಾರ್ಯಂ ಕರುಣಂ ಆರ್ಯೇಣ ನ ಕಶ್ಚಿನ್ನಾಪರಾಧ್ಯತಿ —

ಅಪರಾಧ ಮಾಡದೆ ಇರುವವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ ; ಆರ್ಯರೆಂಬವರು ಕರುಣೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪಾಪಿಗಳೇ ಆಗಲಿ, ಬೇರೆಯವರೇ ಆಗಲಿ, ವಧೆಗೆ ಅರ್ಹರೆಂದು ಎಣಿಸಿದವರು ಕೂಡ ಕರುಣೆಗೆ ಪಾತ್ರರು ಎಂದಳು ಆ ತಾಯಿ. ಭೂದೇವಿ ಅಥವಾ ಕ್ಷಮಾದೇವತೆಯ ಮಗಳು ಆಕೆ. ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟಳು, ಪಾಪ. ಕಡೆಗೆ, 'ಹೆಣ್ಣಾಗಿ ಜನಿಸಿದ ಎನ್ನೊಳಪರಾಧವುಂಟು ' ಎಂದು ಆಕೆಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕವಿ ಹೇಳಿಸಬೇಕಾದ ಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದವಳು. ರಾಮಾಯಣ ಆದುದರಿಂದಲೇ 'ಸೀತಾಯಾಃ ಚರಿತಂ ಮಹತ್.'

ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಒಬ್ಬನು ಮಾಡಬಹುದಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮಿತಿ ಉಂಟು : ಕಾಲದೇಶವರ್ತಮಾನಗಳೆಂಬ ಮರ್ಯಾದೆಯುಂಟು. ಇವು ಯಾರಿಗೂ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿತಿಗಳು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಬದುಕನ್ನು, ಅದರ ನಿಷ್ಠೆ, ಶುಚಿ, ವಿಶದತೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿ ಕೊಂಡು ಆಲೋಚಿಸಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಬೇಕು ; ಮನಸ್ಸು, ಶಕ್ತಿ, ಅವಕಾಶ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಯಾರೂ ಮಾಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದೇ ಈಗಿನ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಾದ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ದೇವರೇ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೇನೊ ಎಂದು In this best of all possible worlds ಎಂದು ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸ್ ಹೇಳಿದ.

ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚಮಾರ್ಗ, ವಿಕೋಚಮಾರ್ಗ ಎಂಬವಿವೆ. ಒಂದು ಜೀವದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನೂ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಶ್ವಸಮಸ್ತಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಅದೆಲ್ಲ ತನ್ನ ವಿಶ್ವಾಸಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಅದು

ಬೇರೆಯಲ್ಲ, ತಾನು ಬೇರೆಯಲ್ಲ: ಸಾಧನೆ ಹಾಗೆ ಪ್ರವರ್ತಿಸಬೇಕು ಎಂದು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಯಾರೂ ಒಂದು ಊರಿನ, ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಷ್ಟ್ರಕನು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ, ಸ್ವದೇಶೋ ಭುವನತ್ರಯಂ ಎಂಬ ನುಡಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. Citizen of the world ಎಂಬುದೂ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಸಣ್ಣ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಉಳ್ಳದ್ದೇ. ಇಂಥ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂಬುದೇ ಲೋಪವಲ್ಲವೆ? ಆ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಡೆಯುವುದಾಗಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಮೀರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಮಾರ್ಗ: ಎಲ್ಲದರ ಸಾರಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತಮಾಡಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆಳವನ್ನೂ ತುಂಬನ್ನೂ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದು ಸಾಧನೆ: ಎರಡನ್ನೂ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಬಹುದೇ ಹೊರತು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮಾಡಿ ಇವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅನುಭವದ ವ್ಯಾಪಾರ ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಬಲ್ಲದು, ಯಾವ ಹದವನ್ನು ರಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇವು ದೀವಿಗೆಯಾಗುವಂತಹ ಮಾತುಗಳು. ಈ ಸಮಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ 'ಪ್ರಶಾಂತಾತ್ಮಾ ವಿಗತ ಭೀಃ' ಪ್ರೀತಮನಃ – ಅಂತಃಪ್ರಸನ್ನಾಂ' 'ನ ಶೋಚತಿ, ನ ಕಾಂಕ್ಷತಿ' ಎಂಬ ಮುಂತಾದ ಮಾತುಗಳೂ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ದಿಕ್ಕು ತೋರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಮಾರ್ಗ ಕಷ್ಟ. ನಮ್ಮ ಒಳ್ಳೆಯತನ ನಿರಂತರವಾಗಿ, ಕಡೆಯ ಉಸಿರು ಧರಿಸಿರುವವರೆಗೂ ಎಚ್ಚರವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದು ನಮ್ಮನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬರೆದವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ, ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರೆ ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯ: ಗೀತೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತು "ನ ಮೇ ಭಕ್ತಃ ಪ್ರಣಶ್ಯತಿ' ಎಂದು. ಇಲ್ಲಿ 'ನನ್ನ' ಎಂಬ ಕೃಷ್ಣನ ಭಕ್ತ—'ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿ ಉಳ್ಳವನ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವನ ಮನಸ್ಸು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಧ್ಯೇಯವೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತೊಳಲುತ್ತದೆಯೊ ಬಳಲುತ್ತದೆಯೊ ತಪಿಸುತ್ತದೆಯೊ ಸಾಧಿಸುವ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆಯೊ ಅಂಥವನಿಗೆ ಒಂದು ಸಲ ಇಂಥ ದರ್ಶನ ಉಂಟಾದರೆ ಅದು ಸರ್ವಥಾ ಸರ್ವದಾ ರಕ್ಷಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನನ್ನು ಎಂಥ ಕಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಾರು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆ ಬೆಂಕಿ ಆರದಂತೆ ಬೆಳಕು ನಂದದಂತೆ ಮಾತ್ರ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಜೋಕೆ ಇರಬೇಕು.

ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳಂತೂ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಣ ಮಂತ್ರಗಳಂತೆ—ಅಫೀಮಿನಂತೆ—ಇವೆ ಎನ್ನುವವರು ಇದ್ದಾರೆ—ಬದುಕಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ನಮ್ಮ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕವಿಯುವ ಮಾತುಗಳಾಗಿವೆ. ಕಾರ್ಪಣ್ಯದಿಂದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಒಮ್ಮೆ ಹೇಳಿದ: 'ಸತ್ಯಂ ಮಾತಾ, ಪಿತಾ ಜ್ಞಾನಂ, ಧರ್ಮೋ ಭ್ರಾತಾ, ದಯಾ ಸಖಾ| ಶಾಂತಿಃ ಪತ್ನಿ ಕ್ಷಮಾ ಪುತ್ರಃ ಷಡೈತೇ ಮಮ ಬಾಂಧವಾಃ'. ಲೋಕದ ಉತ್ಥಾನತೆಗೆ ಇಷ್ಟು ಸಾಕು. ಆದರೆ, ಈ ಮಾತುಗಳ ಅರ್ಥಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಅರೆತಿಳಿವು, ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ, ಆಷಾಢಭೂತಿತನ, ಪಕ್ಷಪಾತ, ಅಹಂಕಾರ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ! ಎಷ್ಟು

ಜನರ ಎಷ್ಟು ದೌರ್ಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ! ಯಾವ ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ಈ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಅರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು, ಅನ್ವಯಿಸಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದು ಪ್ರತಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿನ ಪರೀಕ್ಷೆ, ಬದುಕಿನ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ಕಡೆಯ ಉಸಿರೆಳೆಯುವವರೆಗೂ ಧರ್ಮ-ಸೋದರ, ದಯೆ-ಗೆಳೆಯ, ಶಾಂತಿ-ಹೆಂಡತಿ—ಇಂಥ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ, ಹೊರನಾಡಿನ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜೀವನದ, ಹಳಹೊಸ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಅವಗಾಹನೆಗೆ ತಂದುಕೊಂಡಾಗ—ಇಂದಂತೂ—ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂತೋಷ, ಧೈರ್ಯ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಹೇಗೇ ಆಗಲಿ, ಇವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ' ಗೀತಾನುಡಿ ಇನ್ನೊಂದು'ಯಃ ಪಶ್ಯತಿ ಸ ಪಶ್ಯತಿ'—ಎಂಬ ತಿಳಿವು ಮೂಡುತ್ತದೆ; ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ; ಅಂತಸ್ಸಾಕ್ಷಿ ಶಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ; ದಿನದ ಬದುಕು ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಮಾತ್ರ ಮಾತನಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಹೆಂಗಸು ಯಾವ ರೀತಿ ಇಂದಿನ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ, ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಎಣಿಸುತ್ತಾಳೆ — ಎಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಅರಿತವನಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೂ ಕೂಡುಕುಟುಂಬಪದ್ಧತಿ, ದಾಂಪತ್ಯ ಧರ್ಮ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದುವು. ಅವುಗಳಂತೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ರೂಪಗೊಂಡು ಬಂದಿತು. ಕಾಲ ಬದಲಾಯಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ವೇದ, ಸ್ಮೃತಿ (ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ), ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಇಂದು ಪೂಜ್ಯತೆ ತಪ್ಪಿದೆ. ದೇವ, ಸ್ವರ್ಗ, ನರಕ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ನಡತೆಯನ್ನು ತಡೆಯದಾಗಿವೆ, ರೂಪಿಸದಾಗಿವೆ. ಆಶ್ರಮ ಧರ್ಮದ ರೂಢಿ ನಿಂತು ಬಹುಕಾಲವಾಯಿತು. ವರ್ಣಧರ್ಮ ಈವರೆಗೂ ಸುಮಾರು ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿತು; ನಾಳೆಗೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಇದು ಉಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಮನು, ಪರಾಶರ, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಮುಂತಾದವರ ನಿಯಮಗಳು Morality ಎಂಬ ನೀತಿಧರ್ಮದ ಉಳಿಕೆಗಳಂತೆ ನಿಲ್ಲಬಹುದೇ ಹೊರತು ಚಾಲ್ತಿ ಕಾನೂನಾಗಿ (Positive Law) ನಿಲ್ಲುವಂತಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಶಾಸನ ಮಂಡಲಿಗಳು — ಎಂದರೆ, ಜನತೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಆರಿಸಿದ ಜನ—ನಾಳೆ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂವಿಧಾನ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾನತೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಸರ್ವರೂ ಸಮ—ಸಮಾನ— ಗಂಡಾಗಲಿ, ಹೆಣ್ಣಾಗಲಿ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಸಮವಾಗಿ ಓದು ಬರಹ ಕಲಿತು ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಬಹುದು. ವಿವಾಹ, ಪುನರ್ವಿವಾಹ, ದಾಂಪತ್ಯ ವಿಚ್ಛೇದನ ಮುಂತಾದಲ್ಲಿ, ಬದುಕಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರಕುತ್ತವೆಯಾಗಿ ಯಾರು ಯಾರಿಗೂ ಅಧೀನರಾಗಿರಬೇಕಿಲ್ಲ. ಗಂಡನನ್ನು ಯಜಮಾನರು ಎಂದರೆ ಕೂಡ ಮುನಿದಾರು. ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡು ಬೇಕಾದ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ ನಡೆಯಲೂ ದುಡಿಯಲೂ ಬರೆಯಲೂ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಲೂ ಅಧಿಕಾರ ಉಳ್ಳವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕಾಲದ್ದು

ಮಹಾಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನಾಳೆಯ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡು ಹೇಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆಯೊ ಜೀರ್ಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆಯೊ—ಅದು ನಾಳೆಗೆ ರೂಢಿಸುವ ಮಂಗಳ. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ದೇವರು, ವ್ರತ, ನೇಮ, ಆಚಾರ ಮುಂತಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಸಮಾಜ ವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಟ್ಟವರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು. ನಾಳೆಗೂ ತಮ್ಮ ಹೊಸರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡಾರು. ವಿವಾಹಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ 'ತೇಷಿ ಯಾಂಶಿ ಪರಾಂ ಗತಿಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಇಂದು ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗುವುದು ಕಷ್ಟ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದೆ. ಸಮಾನತೆ-ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದುಸ್ಸಾಹಸಗಳು ಕೂಡ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಾವು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜನತೆ ಸಾಧು ಎಂದು ಈವರೆಗೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆಯೆ? ಹೀಗಾಗಿ ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಅವರ್ಣೀಯರು, ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡು ಸರಿಸಮಾನರಾಗಿ ಉಳಿಯುವ ನಾಳೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ದೇಶದ ಮಾನ ಗುಣ ಶೀಲ ಸುಧಾರಿತವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಾವು ಎಂಬುದು ನನ್ನ ಆಸೆ. ಆ ಸಾಮರಸ್ಯ ಹೊಸತಾಗಿ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದ್ದು.*

೩

ಈ ಉಪನ್ಯಾಸ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರ ನೆನಪಿಗೆ ಸಂದುದು. ಅವರು ಲೋಕಸ್ವರೂಪ ವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರು; ಕಷ್ಟ ನಿಷ್ಠುರ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಕಷ್ಟನಿಷ್ಠುರಗಳು ತಮಗೂ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರಿಗೂ ಆಗಿರಬಹುದು; ಇತರರಿಗೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಆ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಒರಟು, ಕರ್ಕಶ ಆದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಾಗ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ನಿಯಾಮಿಸಿಕೊಂಡು ನುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದೇ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಸಂಸ್ಕಾರವಂತನ ಲಕ್ಷಣ. ಒಮ್ಮೆ ಅವರ ತಾಯಿ ಯವರೇ 'ಏನು ವೆಂಕಣ್ಣ, ನಿನಗೆ ಮನೆಯವರೂ ಒಂದೇ, ಹೊರಗಿನವರೂ ಬೀದಿ ಯವರೂ ಒಂದೇ. ಇತ್ತಕಡೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಬಾರದೆ? ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕಿವಿ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊ' ಎಂದರಂತೆ. ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದು ಇವರನ್ನು ಯಾವುದೊ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ, ಈಡು ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು 'ಅರಿತು' ಅಮ್ಮಾ, ನೀನೇ ನನಗೆ ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಹೇಳಿದ್ದೀಯೆ: ನಾನೂ ಹಾಗೇ ಓದಿದ್ದೇನೆ, ಸರ್ವಸಮದೃಷ್ಟಿ ಅಗತ್ಯ ಎಂದು. ನೀನು ಈಗ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು ನಿಜವೇ ಆದರೆ, ನಿನ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಪ್ಯಾಸಾದೆ' ಎಂದರಂತೆ. ತಾಯಿಗೆ ಉತ್ತರ ರುಚಿಸಿತೊ ಇಲ್ಲವೊ. ತುಂಬ ಪ್ರೀತಿಯ ಬಾಂಧವ್ಯ ಅವರದು. ನ್ಯಾಯವಾದದ್ದನ್ನು ಅವರು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟಿದ್ದ

*ಹಣವಿದ್ದವನಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ದಕ್ಕುತ್ತದೆ; ಕೆಲವರು ಕೆಲವರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಮ ಎಂಬಂತಹ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳುಂಟು, ನಿಜ. ಅಂಥ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವೋ ನ್ಯಾಯವಾದಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೋ ಹಣವಿಲ್ಲದವರ ಪರ, ತಬ್ಬಲಿ ಅನಾಥರ ಪರ ವಾದಿಸಿ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ನಾಳೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದವರಲ್ಲ. ದೇವರ ಪೂಜೆ ಆಚಾರ ಮುಂತಾದ್ದನ್ನು ಹೊರಗಣ್ಣಿಗೆ ಹೊಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದರ್ಧ ಗಂಟೆ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಆದ ಮೇಲೆ ಒಗೆದ ಬಟ್ಟೆ ಉಟ್ಟು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಹೂವನ್ನೊ ಅಕ್ಷತೆಯನ್ನೊ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವರಿಗೆ ಹಾಕಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಂತ್ರಾದಿಗಳು ಅವರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದುವೊ ಇಲ್ಲವೊ, ಅದನ್ನು ಇತರರು ಬೆಲೆಗಟ್ಟಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಗಡಿಯ ಸಾಧುಗಳಾದ ಶೇಷಾಚಲ ಸದ್ಗುರುಗಳ ಸನ್ನಿಧಿ, ಪ್ರೀತಿವಿಶ್ವಾಸ ದೊರಕಿತ್ತು ; ಆ ಸಾಧುಗಳ ನುಡಿ ನಡೆ ನೋಡಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಹಿರಿಯರಾದ ಮಾಸ್ತಿಯವರು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ, ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ, ಅವರ ವಚನಗಳು ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತುಂಬಿದ್ದುವು. ತನ್ನ ಬಳಿ ಇದ್ದ, ಬಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹಿರಿಯರಾಗಿ ಅವರು ನಡೆದುಕೊಂಡರು, ನಡಸಿಕೊಂಡರು. ನನ್ನ ಬದುಕಿನ ಮೇಲೂ ಅದೇ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೂ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಮನೆ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ನನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ನೋಡುವ ಸೌಭಾಗ್ಯ ನನಗೆ ದೊರಕಿತ್ತು. ಅದು ಎಷ್ಟು ಉನ್ನತವಾದ ಜೀವ ! ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ, ಹಿಂಸೆಗೆ ಒಳಗೇ ಕುದಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯದು ನಡೆಯಿತು ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಎಷ್ಟು ಸಂತೋಷ ಪಡುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದರ ನೆನಪು 'ಹೃದಯಸರಸಿಜೇ ದೀಪಮುದ್ಯುತ್ ಪ್ರಕಾಶಂ' ಎಂಬಂತೆ. ಅವರ ನೆನಪಿನ ಉಪನ್ಯಾಸ ಇದು. ಅವರು ನನಗೆ ಶ್ರೀ ಗುಂಡಪ್ಪನವರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು ಎಂದಿದ್ದೇನೆ. ಶ್ರೀಮಾನ್ ಗುಂಡಪ್ಪನವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ, ಅವರು ನಟ್ಟು ಬೆಳಸಿದ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಈ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಿರುವುದು ನನಗೆ ಮಹಾ ಸಮಾರಂಭ.

ಸುಮಾರು 1929–30 ರ ಕಾಲದಿಂದ ಈವರೆಗೂ ನನಗೆ ಮಿತ್ರರಾಗಿ, ನಾನು ದುಡಿದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾವೂ ದುಡಿದು, ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ರತ್ನನ ಪದಗಳು, ನಂಜಿಯ ಪದಗಳು ನಾಗನ ಪದಗಳು, ಮುಂತಾದುವನ್ನೂ ಪುರುಷ ಸರಸ್ವತಿ ಮಾರ್ಗದ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ, ಆ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನೂ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿ, ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಹಲವು ಧರ್ಮಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೀ ರಾಜರತ್ನಂ ಅವರು ಕಲ್ಪಿಸಿದ ದತ್ತಿ—ಇವು ಸೇರಿ ಇಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಅವಕಾಶ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಸಹನೆಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ನಿಮಗೂ ನಮಃ.

ಗೋಖಲೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿಚಾರ ಸಂಸ್ಥೆ

ಬೆಂಗಳೂರು–560 019

ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕತ್ತ್ವವನ್ನೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕ ವರ್ತನೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ 1945ರಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿ ತರುಣಜನರ ಗ್ರಂಥವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಕಾರ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಒಂದು ವ್ಯಾಸಂಗಗೋಷ್ಠಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಂಸ್ಥೆ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು :

1. ಉಪನ್ಯಾಸ
2. ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟನೆ
3. ವಾಚನಾಲಯ
4. ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರ
5. ಚರ್ಚಾಕೂಟಗಳು
6. ಪ್ರತಿ ಭಾನುವಾರವೂ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಮತ್ತು ಒಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗ್ರಂಥದ ಪಾಠ
7. ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣ ವಾಚನ
8. ವ್ಯಾಸ ಪೂರ್ಣಿಮೆ—ವೇದ ಪಾರಾಯಣ
9. ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳು
10. ಪೌರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಪರಿಶೀಲನೆ

ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯತ್ವದ ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ರೂ. 6.

ವ್ಯಾಸಂಗ ಗೋಷ್ಠಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ರೂ. 3.

ಸಂಸ್ಥೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯ ('Public Affairs'—'ಪಬ್ಲಿಕ್ ಅಫೇರ್ಸ್') ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ರೂ. 4.

ಸರ್ವಜನರೂ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿ ಬಂದು ಸಭಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿರುವ ದೇಶಸೇವಕರ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕವಿತಾತ್ತ್ವಿಕರ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ವ್ಯಾಸರುಗಳ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಡಬಹುದು.

ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಅವರು ಮೇಧಾವಿಗಳು. ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು. ಅವರಿಗೆ ಇದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂತರ್ದೃಷ್ಟಿ (feel for literature), ಕಾವ್ಯವಿಮರ್ಶನ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಅಸಾಧಾರಣವಾದದ್ದು. ಅವರ ಕಂಠಸಂಪತ್ತು ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಕಾವ್ಯವನ್ನೋದುವುದೇ ಒಂದು ಸೊಗಸಾಗಿತ್ತು.

ಅವರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ತಂದೆಯಂತೆ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಅವರ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿ, ಯೋಗಕ್ಷೇಮ, ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸದಾ ಗಮನವಿಟ್ಟವರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ತಯಾರುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಅವರನ್ನು ಹುರುಪುಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ಒಂದುಗೂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದರೇ ಹೊರತು ಎಂದಿಗೂ ಕೀರ್ತಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿದವರಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಕನ್ನಡದ ಮೇಲಿದ್ದದ್ದು ಗಲಭೆಯಿಲ್ಲದ ಉತ್ಸಾಹ. ಅವರು ಐಶ್ವರ್ಯವಂತರಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಹತ್ತಾರು ಮಂದಿಗೆ ಕಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಅಗಡಿಯ ಶೇಷಾಚಲ ಸಾಧುಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ವಶರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಸಾಧುಗಳ ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗ ಸಮನ್ವಯ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿತ್ತು. ಅವರ ಜೀವನವನ್ನು ರೂಪುಗೊಳಿಸಿತು. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಮಿತವಾಗಿ ಆಚಾರಶೀಲರು. ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ; ಸದ್ಯಃಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ-ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ನವೀಕರಣವಾಗಬೇಕು, ಆದರೆ ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆಗಬೇಕು; ಇದು ಅವರ ಮನೋಗತ. ಅವರಿಗೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷವುಂಟು; ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹವುಂಟು. ಆದರೆ ಜಗತ್ತು ಅಶಾಶ್ವತವೆಂಬ ಸ್ಮರಣೆ, ಆತ್ಮಪಾರಮ್ಯದ ಭಾವನೆ, ಅವರ ಸಂತೋಷ ಉತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ಮಿತಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿತ್ತು. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರ ಅಂತರಂಗ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಜೀವಶೋಧನೆ, ಜೀವಸಮುನ್ನತಿ.

ಅವರು ಇರುವ ತನಕ ಒಳ್ಳೆಯವರಾಗಿದ್ದು 'ತಳುಕಿನ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರಲ್ಲಿ ತಳುಕಿಲ್ಲ' ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರ ಸ್ನೇಹವೇ ಒಂದು ಸಂತೋಷವೆಂದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಜನರ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ನವಿರಾದ ಸಾತ್ವಿಕಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿ 24-2-1939 ರಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾದರು.

ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರ ಬರವಣಿಗೆ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವರ ಮಾತು, ಅವರ ಮಾತಿಗಿಂತ ಅವರ ನಡತೆ, ಅವರ ನಡತೆಗಿಂತಲೂ ಅವರ ಗುಣ—ಇವು ಅವರನ್ನು ಬಲ್ಲವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಪಡೆದು ನಿಂತಿವೆ.

ಇಂಥ ಮಹನೀಯರ ಚರಿತ್ರೆ, ಅವರನ್ನು ಕಾಣುವ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯದವರಿಗೂ ಸಹ ಮನಃಪ್ರಸಾದವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗುತ್ತದೆ.

(ಆಧಾರ: ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ)

ಗೋಖಲೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿಚಾರ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-19

ಪ್ರಕಟನೆಗಳು

		ರೂ.	ಪೈ.
1.	ಬಾಳಿಗೊಂದು ನಂಬಿಕೆ—ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.		
2.	ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ—ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.		
3.	ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿ (ಜ್ಞಾಪಕ ಪದ್ಯಸಂಗ್ರಹ)—ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ..	2	50
4.	ದಾದಾಭಾಯಿ ನವರೋಜಿ—ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ..	0	25
5.	ಶ್ರೀ ಬಾಹುಬಲಿ ವಿಜಯ ಮತ್ತು ಗೊಮ್ಮಟ ಶಿಲ್ಪ —ಜಿ. ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ ..	1	50
6.	ಇಂಡಿಯದ ಭಾಷಾ ಪ್ರಶ್ನೆ—ಡಿ.ವಿ.ಜಿ.	0	25

ಜನೋಪಯುಕ್ತ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ

1.	ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿಗಳ ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥ ಶರ್ಮಾ	1	00
2.	ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಆಗುವ ಕೆಲಸ (ಪ್ರೊ|| ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಜ್ಞಾಪಕೋಪನ್ಯಾಸ)—ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ ..	1	00
3.	ಶಾಸನ ಸಭೆಯ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ —ಟಿ. ಹನುಮಂತಪ್ಪ	1	00
4.	ಸಾರ್ವಜನಿಕದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ತ್ವಿಕ (ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ತಿರುಮಲಮ್ಮ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಜ್ಞಾಪಕೋಪನ್ಯಾಸ)—ಡಿ.ವಿ.ಜಿ	1	50
5.	ನಮ್ಮ ಜನ ನಡೆಸಿದ ಜೀವನ (ಶ್ರೀ ಎಂ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯಂಗಾರ್ ಜ್ಞಾಪಕೋಪನ್ಯಾಸ)—ತಿ.ತಾ. ಶರ್ಮ	1	50
6.	ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ನೀಡಿದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ (ಪ್ರೊ|| ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಜ್ಞಾಪಕೋಪನ್ಯಾಸ)—ವಿನಾಯಕ ಕೃಷ್ಣ ಗೋಕಾಕ್ ..	1	00
7.	ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯ, ಒಳ್ಳೆಯ ಬದುಕು (ಪ್ರೊ|| ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಜ್ಞಾಪಕೋಪನ್ಯಾಸ,—ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ	1	50

ಪ್ರಭಾ ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-4